

# חיי, סיפור אמיתי

מאת ד"ר רות לוינסון (לבית זיולד)



חלק ראשון ילדות  
אין שהזמן עובר...





# חיי, סיפור אמיתי

מאת ד"ר רות לוינסון (לבית זיולד)

חלק ראשון ילדות

איד שהזמן עובר...



מוקדש  
להורי היקרים זיכרונם לברכה,  
אשר גידלו את ילדיהם  
במסירות ובאהבת אין-קץ.



כל הציורים המשובצים בספר זה צוירו על ידי, בשמן על בד,  
והוצגו בתערוכת היחיד הרביעית שלי "זיכרונות".

רות לוינסון (זיולד)

עיצוב וגרפיקה חנה וגה



## זיכרון

מאת כריסטינה רוסטי

יש לי חדר אליו איש אינו נכנס,  
מלבד אני עצמי לבד:  
שם יושב זיכרון מבורך על כס,  
שם מתרכזים חיי.







פרק א

## נולדתי

נולדתי. כך מתחיל ספרו הנודע של צ'רלס דיקנס "דיוויד קופרפילד".  
כך מתחיל גם סיפורי.  
כך מתחיל סיפורו של כל אדם.



הורי צפורה ושלמה נישאים

אמנם אינני דיקנס, וסיפור חיי איננו כה פתלתל כזה של דיוויד קופרפילד איש לונדון, אבל הוא על רקע המדינה שלנו, הצעירה ממני בתשע שנים. נוכחתי כבר בתערוכות של ציורי, שהדבר הכי אישי הוא גם הכי אוניברסלי, ומה שיוצא מן הלב נכנס ללב. אז אספר לכם קצת על עצמי, על משפחתי ומולדתי, בתקווה שתמצאו עניין בקורותי, ובמה שאירע במדינה הקטנה שלנו באותם ימים.

כאמור, נולדתי, ואירוע חשוב זה, לפחות לגבי, התרחש במחלקת היולדות שבבית החולים "הדסה" על הר הצופים בירושלים, בשנת 1939, כחודשיים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה. אמי סיפרה שהיה זה בית חולים חדש ומפואר, שלא היה אז כדוגמתו בכל המזרח התיכון. לחדר הלידה הובלה היולדת במעלית - חידוש מרשים ביותר לאותם ימים. גם שני אחיי, שבתאי, המבוגר ממני בשש שנים, וחיים, המבוגר ממני בשנתיים, נולדו באותו בית חולים, וכולנו קבלנו תעודות לידה המציינות שאנו פלשתינאים... מדינת ישראל עדיין לא נוסדה, והארץ שנקראה אז פלשתינה, נשלטה ע"י המנדט הבריטי.



צפורה כשהכירה את שלמה

קדמו ללידתי כמה דברים הכרחיים. קודם כל אבי שלמה זיולד הכיר את אמי צפורה צפניה, ילידת ירושלים, והתאהב בה באהבה גדולה, שנמשכה כל ימי חייהם. יופייה של אמי שבה את ליבו, אבל בודאי הבחין גם בתבונתה ובאופייה הטוב. הם נישאו בירושלים, מקום מושבה של משפחת אמי, והיו מסורים מאד האחד לשני ולכל המשפחה. הם היו אנשים חרוצים, וכל אחד הצטיין בשטחו. אבא היה חלוץ בן 19 כשהגיע מפולין לפלשתינה בשנת 1921, ותחילה עבד בסלילת כבישים, שמירה ועבודות חקלאיות. תוך כדי עבודה למד 3 שפות חדשות: עברית, אנגלית וערבית! מאוחר יותר התגייס למשטרת המנדט הבריטי, ועלה מהר בסולם הדרגות. הוא היה ספורטאי ופרש מעולה, דבר שהאנגלים מאד העריכו, והודות לאומץ ליבו וכישרונו בעבודה נעשה קצין עברי, היחידי במשטרת ראש פינה שבגליל. אינספקטור סלומון (הקצין שלמה באנגלית) - כך קראו לו כולם, והשם סלומון נשאר עמו לתמיד, גם לאחר קום המדינה.

אמא הייתה עקרת בית כל חייה, אבל אחת מאלה המביאות את העיסוק כפוי הטובה הזה לידי שלמות. היא בישלה מאכלים נהדרים, ובימים ההם, ללא כל הנוחיות שיש היום, ניהלה בית למופת. חינוך הילדים היה בעיניה הדבר החשוב ביותר, ובעיקר הלימודים שלנו. ואמנם עמלה נשא פרי, כפי שעוד יסופר.

זמן המנדט הבריטי אבא הוצב בכמה תחנות משטרה, המשפחה עברה יחד איתו ממקום למקום, אך אמא תמיד נסעה לירושלים ללדת את כל אחד משלושת ילדיה, ליד בני משפחתה, שעזרו לה בשבועות הראשונים.



ציירתי את הפרופיל המושלם של אמי



תעודת קצונה לסלומון זיולד ב-1941



שלמה מתגייס למשטרת המנדט

אבא נפרד מבני משפחתו בגיל צעיר, ועלה מפולין לבדו, לאחר תקופת הכשרה חקלאית בגרמניה. הוא



רנה-רות מחפשת את דוד שלמה

לא זכה לראות אותם שוב, כי כמעט כולם ניספו בשואה. ניצלו רק מעטים. אני מתארת לעצמי את הצער הגדול שמילא את ליבו כשנודע בארץ גודל האסון, אבל לא דיברו על זה בבית, וגם אנו הילדים לא שאלנו יותר מדי שאלות. היום אני מצטערת שלא דלינו יותר פרטים על בני המשפחה שאבדו, אבל עכשיו אין כבר את מי לשאול. **עץ משפחת זיולד** מופיע ב**נספחים** של סיפור זה. כפי שרואים בו הייתה לאבא אחות בשם בלה, והיא ניסתה בשואה יחד עם בעלה משה צ'ופ ובתה הבכורה טרוניקה. הם גרו בצרפת והצליחו להחביא את הבת הצעירה רֶנָה - רות במנזר, וכך ניצלה. לאחר המלחמה הגיעה רנה לפלשתינה. היא ידעה שיש לה פה דוד בשם שלמה, ואת השם זיולד אייתה בצורה אחרת. היא פנתה למדור לחיפוש קרובים ששודר גם ברדיו, אבל אף אחד לא קישר את הדוד שלמה עם הקצין סלומון. רנה חזרה לצרפת מאוכזבת, ורק לאחר שנים נוצר איתה קשר משפחתי חם, כשהייתה כבר נשואה ואם לילד.

זיכרונות הילדות שלי מתחילים בעיקר מראש פינה. הגעתי לשם בערך בגיל ארבע. לפני ראש פינה גרנו בבנין המשטרה בעפולה. פה המקום להזכיר את סר צ'ארלס סיגארט שבנה את תחנות המשטרה המוכרות לנו היום ברחבי הארץ. הוא היה מהנדס בריטי, מומחה למלחמה בטרור, שהקים ביוזמתו 60 מצודות

ותחנות משטרה בפלשתינה בימי המרד הערבי הגדול (1936-1939). היה אז חשש מחדירת כוחות ערביים מסוריה, ירדן ולבנון, שיבואו לסייע לערבים בפלשתינה. נבנו 5 דגמים שונים: חלק היו מצודות בלבד, עם מגדלי שמירה, וחלק תחנות בינוניות וגדולות, עם חצר פנימית מוגנת, ודירות למשפחות של אנשי המשטרה.



אני בת שנה בעפולה

מעפולה נותרו לי תמונתי בגיל שנה, וזיכרון אחד מגיל שלוש בערך, של אירוע "דרמטי" למדי:

נעלתי את עצמי בחדר האמבטיה כדי שאוכל לשתות הרבה הרבה מים, מבלי שאמי תקצוב את המנה, בעיקר לפני הארוחה. לאחר ששתיתי לרוויה ורציתי לצאת, התברר שאינני יכולה לפתוח את הדלת. מה עושים!!? קראתי לעזרה, ומהעבר השני של הדלת השתררה פאניקה של ממש. קיבלתי הוראות מבחוץ לסובב את המנעול ימינה, לסובב שמאלה - כלום לא קרה. אמא לא יכלה לחלץ אותי בכוחות עצמה כי המנעול נפתח רק מבפנים, ונאלצה להזעיק אנשים מהתחנה. אחי חיים בכה מדאגה לאחות הקטנה, בסך הכול בת שלוש, ורץ לחצר המשטרה בקריאות "הצילו, הצילו את אחותי". יש לשער שגם אני הוספתי שמן למדורה, מאז ומתמיד ניחנתי בקול חזק... הסוף היה כמובן טוב. הדלת נפרצה ואני הוצאתי אחר כבוד עם בטן תפוחה מרוב מים. הבטחתי לא לעשות זאת שוב, אך עד היום אני מאד אוהבת לשתות מים, וזה

המשקה המועדף עלי תמיד, חורף וקיץ, גם בארוחות. מיד אחריו באה במקום השני שמפניה, אבל אותה לוגמים כמובן רק באירועים מיוחדים. מכיוון שזה הזיכרון היחידי שיש לי מעפולה, נראה שחיי שם התנהלו על מי מנוחות, חוץ מאירוע חריג זה, כיאה לילדה קטנה ומפונקת שנולדה אחרי שני בנים.

ישנם סיפורים שאינני יכולה כמובן לזכור כי קרו בתקופת ינקותי, אך שמעתי מפי בני המשפחה: הראשון מתאר את תקופת הגעתי הביתה, וההתרגשות שאחזה בשני אחיי למראה התינוקת שנולדה. הם לא קינאו, כפי שקורה בהרבה משפחות, אלא שמחו בי, וכשבכיתי, כמו שכל תינוק עושה לעיתים, פרצו גם הם בבכי מרוב דאגה, ונרגעו רק כשנרגעתי גם אני, קרוב לוודאי לאחר מנת החלב שסופקה לי. האחים רצו כל הזמן לתת לי מתנות, ואמא הייתה צריכה להשגיח שבעריסה שלי הם ישימו רק דברים נאותים, כי גם קופסת שימורים ריקה עם ציור יפה עליה, שמצאו על אם הדרך, נראתה להם מתנה ראויה ומעניינת שתשמח אותי...

הסיפור השני הוא מגיל חצי שנה, והוא ממש מסמר שיער. חליתי בדלקת ריאות קשה, מלווה בחום גבוה, מעל 40 מעלות, ואושפזתי בבית חולים במצב קריטי. לא הייתה אז בנמצא אנטיביוטיקה, והיה עלי להלחם בכוחות עצמי על הישרדותי. הורי ישבו ליד מיטתי בחוסר אונים. הרופאים הסבירו להם

את חומרת המצב, ואפשר לתאר את חרדתם. התכוננו לעשות לי עירו דם למחרת הלילה הכי קשה, אך התברר עם שחר שאירע נס, החום ירד, והסכנה חלפה. התינוקת שלכם נולדה מחדש - כך נאמר להורי בבית החולים. אבל זה עדיין איננו סוף סיפור האימה הזה.

התאוששתי והוחזרתי הביתה בגיל ובשימחה, ואמא הניחה אותי על שידת הטיפולים בחדרי, וביקשה מאבא להשגיח עלי לרגע. הוא לא היה מיומן ביותר בטיפול בתינוקות, ובתנועות הפתאומיות שהם מסוגלים לעשות, וקרה דבר נורא: אני נפלתי מגובה השידה על הרצפה!!! מיד הובהלתי בחזרה לבית החולים, זמן קצר לאחר ששוחררתי ממנו, כדי לבדוק אם נגרם נזק לתינוקת, שאך זה החלימה באורח מופלא ממחלה קשה. התברר שהכל בסדר, נס נוסף אירע, ואני נולדתי מחדש בפעם השניה. האם יכול להיות שאימת הגבהים הקלה, המלווה אותי כל חיי, מקורה באותה "צניחה חופשית" מהשידה? אני מאמינה במשפט היפה: "מה שלא הורג אותי - מחשל אותי". ואומנם גדלתי להיות ילדה בריאה וחזקה, וספורטאית טובה. יש לי תעודות, מדליות וגביעים המאשרים זאת.

אחי חיים סיפר לי עוד אנקדוטה מהגיל הרך בעפולה, שהמוח הבוגר אינו זוכר. לא אהבתי את הדייסה שאמא נהגה להכין לי, וסירבתי לאכול אותה. איכשהו התברר שכאשר ביקרנו אצל השכנה בדירה לידנו, והיא הגישה לי את אותה הדייסה שאמא הכינה והעבירה בסתר אליה - אכלתי אותה ברצון עד הכפית האחרונה... הרי לכם גירסה נוספת לפסוק "הדשא של השכן ירוק יותר".

נחזור לראש פינה. גרנו שם בדירה בת שלושה חדרים בבנין המשטרה. זאת הייתה תחנה עם אורות סוסים גדולה, ושוקת ארוכה בחצר. רוב פעילות השוטרים הייתה על גב סוס, כי איתו אפשר להגיע לכל



אבא פרש מצטיין

מקום בעקבות פושעים, גם בשבילים צרים, בהרים ובגיאיות. אבא היה כבר קצין, רוכב מעולה שיצא בראש אנשיו. הוא היה אהוב על כולם, יהודים, אנגלים וערבים.

אחד הזיכרונות היפים שיש לי מאותה תקופה, קשור למוצאי חג הפסח. במשך החג אכלנו רק מצות, כי אמא ניהלה כל חייה בית כשר, אך כשיצא החג ומותר היה כבר לאכול חמץ, בא לביתנו ידיד ערבי עם סל גדול מכוסה במפית לבנה, ומלא בכל טוב: פיתות חמות, לֶבְנָה בשמן זית, זיתים גדולים וטעימים להפליא, מאפים מתוקים ועוד. מאז ועד היום לא חוויתי ידידות כזאת עם ערבים. לאמי היו ידידות ערביות, נשות השוטרים. אני זוכרת שכנה אחת נאה במיוחד, שנהגה לשלוח את בנה לברר אם היא יכולה לבוא לבקר אצל אמי, ואם אין גברים בבית. היא נהגה לכסות את פניה בחוץ בצעיף שחור שקוף למחצה. בבית היא כמובן הסירה אותו. כמה חבל שיחסי ידידות כאלה נדירים מאד במדינתנו.

האנגלים שתו הרבה בירה, בעיקר בימי ראשון, יום השבתון שלהם, ולפעמים אפשר היה לראות שוטר אנגלי זוחל על המדרגות בחשיכה, בחצר התחנה, בדרך חזרה למגוריו, כשאינו מסוגל לעמוד על רגליו מרוב שיכרות. השתייה המרובה גרמה פעם לתאונה איומה, כשחבורה גדולה מהם חזרה בטנדר המשטרתי ממסיבת סילבסטר, והנהג השיכור התהפך עם הרכב וגרם להרוגים רבים.

ישנו פרט מעניין בתחנות המשטרה שבנה המהנדס טיגארט ברחבי הארץ בזמן המנדט. לחלק מהדירות צמודות הקרקע במבנה התחנה המרובע, יש חצר פנימית קטנה. זה התאים מאד למגורי משפחות ערביות, כי איפשר לאשה להיות באוויר החופשי עם משפחתה בלי צעיף על פניה, וגם להיות מוסתרת מאנשים בחוץ. הדירה שלנו הייתה בלי חצר כזאת, כמובן. ביקרתי בה פעם כאדם בוגר, וראיתי שהחדרים אינם כה גדולים כפי שזכרתי מילדותי.

אני חלקתי חדר שינה עם שני אחיי. מיטתו של שבתאי הייתה באמצע, ומשני צידיה המיטות שלי ושל חיים. כשההורים שלנו יצאו בערב, ביקשתי תמיד שיקרבו את מיטתי למיטתו של שבתאי, מטעמי בטיחות... הוא לא אהב זאת, והסביר לי משהו על החמצן שאנו שואפים, ודו תחמוצת הפחמן שאנו פולטים, ומאד לא בריא שהמיטות תהיינה קרובות. לא הבנתי אז בדיוק את הצד המדעי של ההתחמקות שלו מהקטנת המרחק בין המיטות. כשגדלתי הלכתי ללמוד כימיה באוניברסיטה, אולי גם כדי לרדת לעומק ההסבר ההוא (שהיה כמובן רק תירוץ) באופן יסודי.

עם אבא שירת במשטרת ראש פינה סמל ערבי בשם נוזמי, בן למשפחה מכובדת משכם, שעבד יחד איתו והיה מאד אהוב עליו. אחרי מלחמת ששת הימים כל הערים הערביות בגדה היו פתוחות בפני הישראלים, ואבא חשב לחפש אותו בשכם, אבל שתי מלחמות שניצחנו בהן, כבר הפרידו ביניהם, מלחמת העצמאות ב-1948 ומלחמת ששת הימים ב-1967, כך שאי אפשר היה לדעת אם פגישה שכזאת תעלה יפה, ורעיון החיפוש לא מומש.



## פרק ב

# ילדות מאושרת בראש פינה

הגעתי מעפולה לראש פינה בגיל ארבע, וביליתי בגן מוצלח ביותר שנתיים נעימות מאד. מבנה הגן היה מיוחד, עם קירות ותקרה עשויים קשתות, כפי שרואים כאן בתמונה, שצולמה כשכל הילדים לבושי לבן ועטורי זרים לראשם, לרגל חג השבועות. קל לזהות אותי בתמונה, כי תמיד הייתי גבוהה מכל הילדים בני גילי. אז לא אהבתי את זה במיוחד, ורק כשבגרתי גיליתי את היתרון בקומה גבוהה, ושמחתי בה. לגננת הראשונה שלי קראו מזל, ואני זוכרת אותה בבהירות רבה: הייתה לה צמה ארוכה כרוכה סביב ראשה ככתר, וצליל קולה היה רך ונעים. אהבתי אותה, וגם היא כנראה חיבבה אותי.



גן הילדים בראש פינה





עם מזל הגנת וילדי הגן

בתמונה לעיל אני ניצבת ליד הגנת מזל מצד אחד, ומצידה השני ניצב זאביק, "אהובי" באותם ימים מתוקים. למרות שאני מסתירה אותו בתמונה התחתונה, אין לי ספק שמיד אחרי הילד עם תוף מרים בראש הקבוצה משמאל, עומד לידי זאביק, המתאים לי מאוד גם מבחינת גובהו.



הבאת ביכורים בגן, אני שנייה משמאל



עדיין בגן עם גנת חדשה בשם איילה

הגן של ילדותי היה גן אמיתי תרתי משמע. מסביב למבנה היו עצי רימונים רבים, עם פרחים אדומים יפים, שעשו עלי רושם רב. אולי בזכותם הצבע האדום הוא האהוב עלי ביותר, מאז ועד היום: בלבוש, בציור, על ציפורני, ועוד ועוד. גם הטיולים הבלתי נשכחים בטבע הגלילי הנפלא, עם מרבדי הכלניות האדומות תרמו לכך, ללא ספק. בתמונה לעיל הגנת התחלפה, אך אני וזאביק מצד שמאל, עדיין צמד חמד, גבוהים בראש מכל יתר הזאטוטים.



כריכת הספר הראשון שידעתי לקרא בגיל 4

בית הספר היה צמוד לגן, וכלל מבנה אחד עם חצר גדולה מעוטת צמחיה, שחומת אבנים גדולות ומסותתות תחמה אותה מצד אחד. על רקע חומת אבנים זאת צולמו כל תמונות המחזור של כיתות התלמידים, ולי ולאחיי צילומים עם בני כיתותינו על הרקע ההיסטורי הזה. מספר התלמידים בכל כיתה היה קטן, כפי שנראה בצילומים, ולכן בית הספר כלל בכל שנה רק 4 כיתות. אם בשנה אחת היו כיתות א' ג' ה' ו-ז', אזי בשנה שלאחריה היו כיתות ב' ד' ו' ו-ח'. בית ספר זה החל לפעול בסוף המאה ה-19, והיה הראשון בארץ ששפת הלימודים בו הייתה עברית.

אני נחשבתי למה שמגדירים היום "ילדה מחוננת". בגיל ארבע כבר ידעתי קרוא וכתוב. שמור עמי עד עכשיו הספר הראשון שקראתי בכוחות עצמי. שמו "אחות ואחות", ומסופר בו על רוכל המוכר ברחוב

צעצועים נחמדים לילדים, אבל בביתו הוא בודד ועצוב. שתי האחיות רוצות לשמח אותו, והן הולכות לביתו ומנקות אותו, מבשלות ארוחה יפה, מכבסות עבורו, ואפילו שותלות גינה סביב הבית. האיש כמובן נעשה שמח, "Happy End" אמיתי. קשה להעלות על הדעת הדפסת ספר כזה בימינו, המתאר בחיוב כניסת ילדות לבית של אדם זר, וביצוע עבודות שירות "נשיות" כדי לשפר את מצב רוחו. אבל בשנת תש"ד הוצאת "עם עובד" ראתה בו ספר חינוכי, בעל ערכים של עזרה לזולת, והוא עלה 120 מיל. ילדות ונשים היו קשורות בעיקר לעבודות בית - הפמיניזם עדיין לא נולד. עזרתי להרבה אנשים בתקופות שונות של חיי, אז אולי הספרון הזה בכל זאת השפיע עלי?



עמוד מהספר "אחות ואחות"

כל חודש היה סוכן ספרים מגיע לביתנו במשטרת ראש פינה, נושא מזוודה מלאה בספרים לגילאים השונים, וכל אחד מאיתנו, הילדים, בחר לו ספר המתאים לו ומעניין אותו. ההורים עודדו אותנו לקרוא ולהשקיע בלימודים, ולשאוף למצוינות. אני שומרת כל השנים ספר נוסף שאהבתי מאד בילדותי ושמו "אני ילדה חרוצה". הספר כתוב בחרוזים שידעתי בעל-פה, הם שמורים בזיכרוני עד היום, והוא מעוטר בציורים צבעוניים. הילדה החרוצה הולכת לקניות בשוק, חוזרת עם סל גדוש במצרכים, ומיד מתחילה בבישולים, ברחצת כלים ובניגובם, בכביסת הבגדים ותלייתם. בזמן הנותר היא עוד עובדת בגינה, ועושה הכל עם שירה בפיה. רק בציור האחרון, לאחר שסיימה את כל עבודתה, היא נראית יושבת בחדרה המסודר להפליא, ליד שולחן קטן, ומציירת. גם בספר זה מכוונים את הילדה להיות עקרת בית טובה, ממש כמו אמא.



איורים מהספר "אני ילדה חרוצה"

ואומנם אמי הייתה דוגמא ומופת לניהול בית באותה תקופה, ולפי אותה שיטה. היא עבדה מאד קשה, ללא כל העזרים שהיום אין לתאר בית בלעדיהם: מכונת כביסה, מכונה להדחת כלים, מקרר חשמלי, מגהץ חשמלי, שואב אבק, ועוד ועוד. הדגים הגיעו למטבחיה עם קשקשים, העופות עם נוצות, והבישולים היו מייגעים וממושכים. אמא הייתה קמה מוקדם מאד בבוקר, ועובדת עד שעה מאוחרת בלילה. אבא לא היה יכול לעזור לה, כי העבודה המשטרית תבעה את כל זמנו ביום ובלילה. אני זוכרת שפעם יצא אבא

בראש אנשיו, רכוב על סוסו, בעקבות כנופית שודדים שהפילה את חיתתה על האזור, הלילה ירד, והוא איחר לחזור הביתה. כולנו, אמא והילדים, דאגנו לו מאד. הסתתרתני מאחורי דלת הסלון, הרמתי ידי אל על, ופניתי באופן ישיר לשוכן במרומים שישמור על אבי, ויחזיר אותנו בשלום הביתה. הלוואי והייתה לי היום אותה אמונה תמימה של הילדה בגיל חמש-שש. כן, הבית שלנו היה בית מסורתי-דתי הודות לאמא. היא הקפידה על קיום המצוות, והייתה מרוצה שבית הספר היחידי במושבה חייב את התלמידים לחבוש כובע, אפילו שהיו אלה ברטים ולא כיפות. בבית שמרנו את השבת, אכלנו כמובן רק כשר, עם הפרדה של כלים לחלב ובשר, אך כשגדלנו אמא הרשתה לכל אחד מאיתנו לנהוג על פי רצונו, ולא כפתה את דעתה. ביום כיפור המבוגרים צמו, ולנו הילדים הותר לצום רק עד צהרי היום. אז נקראנו לשולחן ואמא הגישה לנו את מעדנייה שחומם נשמר על פתילות. מגיל בת-מצווה ובר-מצווה הורשינו לצום יום שלם. אבא לא יכול היה לשמור מצוות מתוקף תפקידו המשטרתי שחייב נסיעות בשבת וחג, אבל כשעבודתו אפשרה לו, תמיד הלך לבית הכנסת בחגי תשרי ובחג הפסח. הוא עשה זאת בעיקר למען אמא, שאותה אהב מאד. כל החגים נחוגו בביתנו על פי כל הכללים, ואמא הייתה מפליאה בהכנת המאכלים האופייניים לכל חג וחג. בחנוכה היה ריח טיגון הסופגניות הנהדרות שלה (משני סוגים) אופף את הבית, לקניידלך שלה בפסח לא היו מתחרים, ועד היום כולנו במשפחה משתמשים במתכון שלה, הנמצא ב**נספחים** (עמוד 88) בסוף הספר. עוגת הגבינה הגבוהה, בת שלוש שכבות, שאפתה בשבועות, היא הטובה ביותר שכולנו אכלנו אי פעם. כה חבל שהמתכון שלה אבד, ונשאר רק זיכרון הטעם שאין לו מתחרים, והמראה "המלכותי" שלה.

בעלי טוען שהעוגה הזאת הייתה אחת הסיבות העיקריות לרצונו להינשא לי...

היחס של אמא לאוכל היה רציני ביותר. היא ידעה כבר אז, לפני עשרות רבות של שנים, ולפני שכל המומחים התריעו על חשיבותה של ארוחת הבוקר המסודרת לתלמידים לפני לכתם לבית הספר, שילדיה צריכים לקבל תזונה נכונה, שנועדה לשמור על ריכוז ויכולת חשיבה. למרות שהתיאבון בבוקר קטן, נאלצנו לאכול ארוחה מלאה שכללה חביתה או ביצה, סלט ירקות, 2-3 פרוסות לחם, גבינה וכוס קקאו. כשחזרנו הביתה בתום הלימודים חיכתה לנו ארוחה חמה: מרק, בשר עם תוספות מגוונות, וכמובן קינוח. אני הייתי אכלנית קטנה, ולכן אמא הקדישה לי זמן מיוחד כדי שאסיים את ארוחת הצהריים. היא ישבה לידי וסיפרה לי סיפורים שקידמו מאד את תהליך האכילה. פעם סיפרה לי על עליזה ואחד עשר האחים שלה שהפכו לברבורים (סיפור של הנס כריסטיאן אנדרסן), ועליה הוטל לסרוג להם חולצות מסרפדים כדי להסיר את הכישוף. אסור היה לה לדבר עד שתסיים את המלאכה, אחרת יפוג הקסם, וזה כמעט עלה לה בחייה כי היא נחשבה למכשפה... פה אני פרצתי בבכי תמרורים, כל כך עצוב היה הסיפור, ועל אכילה לא היה מה לדבר. מאז אמא בחרה את הסיפורים יותר בקפידה, שלא יהרסו לי את התיאבון...

אני ואחי חיים (בגילאי גן וכתה א') היינו מודעים לעבודתה הרבה של אמא, וניסינו פעם לעזור. החלטנו לקום מוקדם מוקדם בבוקר, לשטוף את הרצפה, ולהפתיע את אמא עם שחר בבית נקי. ניצלנו זמן ששבתאי נעדר מהבית, כנראה יצא לטיול, וכדי להיות בטוחים שנשכים קום לפני, החלטנו לא לישון כל הלילה, ועם אור ראשון להתחיל בעבודה. חשוב לשמור על זכויות יוצרים, ולכן אציין פה שהרעיון הנפלא כולו היה של חיים. ניהלנו שיחות בלחש כדי לא להירדם, ואמנם ברגע שראינו אור שחר קלוש בחלון התחלנו במבצע.

מלאנו דלי מים, נטלנו סמרטוטי רצפה וקדימה לעבודה! לא הרחקנו לכת בביצוע המעשה הטוב כי אמא התעוררה לשמע רעשים חשודים, ולהפתעתנו לא התלהבה כלל וכלל מהעזרה הגדולה שהגשנו לה. היא אפילו נזפה בנו, אבל תוך כדי חיוך, והחזירה אותנו למיטות, לישון. אני בטוחה שהמחווה שילדיה עשו נגעה לליבה, אך היא דאגה שחוסר השינה יזיק לנו. במיטות נפלה עלינו תרדמה גדולה, ורק לקראת ערב היה אפשר להעיר אותנו. אכן "מתוקה שנת העמל" - כמאמר הפתגם.

כדי לעודד אותי להתעורר באותו יום עמל - הרי צריך גם לאכול, וארוחות מסודרות היו מאד חשובות אצל אמא - היא תפרה לבובה שלי שמלות חדשות, וידעה שאהיה להוטה להלביש אותה בהן. הייתה לאמא מכונת תפירה "זינגר" גדולה, שנראתה כמו שידה עם שתי דלתות, והיא הפליאה להשתמש בה, בלי שלימדו אותה. כישרון טבעי. במשק בית חסכני, ידע כזה הוא אוצר.

בתמונה הזאת נראית כל המשפחה בחצר המשטרה בראש פינה, על רקע האורווה ושוקת הסוסים. מימין ערימת חציר עסיסית, ארוחה לדיירי האורווה. זו תמונה ייצוגית מהשנים ההן, כשעדיין לא הייתה לנו מצלמה, אינני יודעת מי צילם, והדבר נחשב לאירוע מיוחד. בתמונה אמא לבושה בגדים "הטובים" שלה, חולצת צמר בצבע בז', חצאית קפלים חומה, ונעלי עקב חומות אלגנטיות. אני זוכרת היטב כל פרט מהעבר, כולל צבעים וריחות. זה הכישרון הטבעי שלי. הזיכרון הטוב הזה הוא מתת אל, ועזר לי מאד בלימודים, ובחיים בכלל. הצרה היא שזוכרים גם דברים שהיה עדיף לשכוח - זה המחיר. אבא כמובן במדי קצין משטרה, ושני אחיי במה שהם הכי אהבו ללבוש: בגדי חקי כמו צבאיים, עם חגורות של חיילים למותניהם וחותרות ("פאטס") לרגליהם.



עם משפחתי בחצר המשטרה בראש פינה

בתמונה המשפחתית בעמוד הקודם אני כבר תלמידת בית ספר, לבושה בשמלת צמר אפורה שאמא השכילה לתפור מחולצה חמה של אבא, שכנראה צווארונה התבלה והוסר. היא עשתה את ההסבה במומחיות, וכל כך יפה, שאני אהבתי את השמלה הזאת. הפסים הכהים בשוליה היו ירוקים, ונוספו, פס אחרי פס, בכל פעם שגבהתי, והיה צריך להאריך את השמלה... התמונה מימין אהובה עלי במיוחד, אין צורך בהסברים.



אני על הסוס ואחי חיים שוטר תנועה

לפני שנולדתי הורי בילו פעם חופשה קסומה באזור ים המלח, במקום שנקרא זָרְקָה.

הם תמיד דיברו עליה, זאת החופשה האמיתית היחידה שידוע לי כי לקחו. מסתבר שההורים האלה היו אנשי עמל ולא אנשי חופשות. התמונה הבאה הנציחה את החופשה המיתולוגית הזאת, כשהם יושבים בין הסלעים ליד הנחל. אמא נראית יפה ונינוחה, ואבא מאד רציני, כיאה לאיש משטרה! הוא אף פעם לא חיך בצילומים, רק לאחר שיצא לגמלאות הרשה זאת לעצמו, וגם אז חיך קל בלבד.



החופשה "המיתולוגית" של הורי בְּזָרְקָה



אני מציירת את זיכרונותי

לאחר שנים רבות הצגתי תערוכה בשם "זיכרונות", והציור המרכזי בה היה הציור לעיל. רואים בו אותי מציירת את אחיי ואת עצמי (בשמלה עם הפסים הירוקים) עומדים לצד הכביש המפורסם של ראש פינה, המרוצף באבנים קטנות ומוביל לבית הספר, והורינו מצוירים על פי הצילום מחופשתם הבלתי נשכחת בזרקה. פרחי השקדייה והברושים בציור הם חלק בלתי נפרד מנופי ילדותי.



קלייר ואני מטיילות בטבע

במשטרה היו לי בעיקר שתי חברות: האחת הייתה אנגליה בשם קלייר, בתו של המפקד האנגלי של התחנה. איתה דיברתי באנגלית שוטפת, וכשהמנדט הבריטי הסתיים והיא חזרה למולדתה, השאירה לי ספרים ומשחקים באנגלית. מה חבל שמחוסר אימון במשך כמה שנים אבדה השפה, וכשהחלו לימודי אנגלית בכתה ו', התחלתי כמו כולם מהבסיס. בתמונה משמאל שתינו נראות בטיול. לא קשה לזהות מי קלייר ומי אני, בעלת השיער המתולתל, לבושה בשמלה משובצת, באדום כמובן. בידי זר פרחים שקטפתי לפני שחל האיסור לקטוף את פרחי הבר. החברה השנייה הייתה בתו של מנהל המכס. מול בניין המשטרה ניצבה תחנת המכס, וכל מכונית עם משלוח סחורות שהגיעה מלבנון או מסוריה (זה היה לפני קום המדינה) נשקלה ונבדקה, ושולם עבורה מכס בהתאם. עד היום נמצאים מאזני המכוניות ליד תחנת המשטרה, ונראים בצילום התחתון. הם בנויים מלוח מתכת גדול שעליו עמדה המכונית שנשקלה. היה גם מתקן ברזל ארוך ומוגבה באמצע הכביש ליד בית המכס, שעליו צעדו בודקי תכולת המכוניות. הוא כמובן סולק עם קום המדינה, כאשר כל מדינות ערב ניתקו איתנו את הקשרים.

מנהל המכס היה ערבי ואשתו יהודיה. לבתם קראו עליזה, וגם

היא השתתפה במשחקים שלי עם קלייר ויתר הילדות האנגליות. היו לה חושים פוליטיים מפותחים. בחברת ילדות יהודיות היא הציגה עצמה כיהודיה, ובחברת הילדות האנגליות הציגה עצמה כערביה. כנראה שכבר בגיל הצעיר ההוא הבחינה שהאנגלים בתקופת המנדט (וזה לא השתנה עד היום) חיבבו יותר את הערבים



מאזני הענק למכוניות ליד משטרת ראש פינה



מאשר את היהודים, ותמיד עמדו לצידם. כשביקרתי בביתה, ששכן מעל משרדי המכס, כובדתי בממתקים שהגיעו מדמשק. במיוחד אהבתי עוגיות קטנות וטעימות להפליא מסוגים שונים, דמויות בקלאווה, ארוזות בקופסאות עץ כמו בונבונירות. טעמן וריחן שמורים בזיכרוני עד היום. קראתי בספרו של מרסל פרוסט "בעקבות הזמן האבוד" כיצד נפרשו חייו לפניו בעקבות ריחה של עוגית מדלן שאכל בילדותו, ונתקל בה כשבגר. הזדהיתי איתו. גם לי יש זיכרונות ילדות שצפים ועולים בעקבות עוגיה.

עם חברות מבית הספר היו מעט מפגשים אחר הצהריים, כי "מפעלי" הסעות הילדים לחוגים ולחברים על ידי ההורים, כפי שהם קיימים היום, לא היו קיימים אז. בנין המשטרה מרוחק מהמושבה בכמה קילומטרים, ומכוניות להורים לא היו אז. גם טלוויזיה לא הייתה, ולא מחשב, ובית קולנוע לא נבנה עדיין בראש פינה בימים ההם. יום אחד בכל זאת הגיע למושבה סרט עם מכונת הקרנה, וזה היה אירוע מיוחד במינו. עם ערב התאספו התושבים באסם הגדול והריק כדי לצפות בפלא. סדין לבן נפרש על אחד הקירות, ומכונת ההקרנה הוצבה מולו. כל אחד התבקש להביא כסא מביתו, ומכיוון שהכיסאות היו בגבהים שונים, יצא שדווקא בעל כסא גבוה ישב לו בשורה הראשונה... מובן שמשפחתנו הופיעה לאירוע בהרכב מלא, והסרט הראשון שראיתי בימי חיי היה על טרזן והרפתקאותיו. כאשר טרזן מתגלה ומוחזר מהג'ונגל לאנגליה, הוא נלקח לחיט כדי לתפור לו חליפה. הוא מאד חזק ושרירי, וכשהחייט מבקש ממנו בזמן המדידה הראשונה לפשוט את ידיו לצדדים, כל התפרים נפרמים, והיד השרירית והחסונה פוגעת בלי כוונה באפו של החייט. כל האולם פרץ בצחוק רם, ולי נגרמה חווית הקולנוע הראשונה.

כבר אז, בגילי הצעיר, התפעלתי מיפי הבריאה סביבי. בשדה שהפריד בין המושבה לבנין המשטרה היו עצי שקדיות רבים, ואפילו עכשיו, כשאני כותבת, עולה באפי הניחוח העדין להפליא של הפרחים הלבנים-ורודים. מול חלוני, במרחק, היו עצי ברוש, ואהבתי להתבונן בהם, וזאת ידעתי, מעבר להם ישתרעו חיי. ביליתי הרבה בחיק הטבע בטיולי בית הספר, וגם בסופי שבוע עם המשפחה. בית הספר נמצא למרגלות הר עם סלעים שמהם הציצו רקפות ענוגות, והמורים נהגו בתבונה כשלקחו אותנו לעיתים קרובות לטפס בהר המקסים הזה, להתענג ולרכוש זיכרונות נפלאים לכל החיים. עם המשפחה טיילתי בעיקר בשדות המקיפים את המשטרה, ובתודעתי חקוקים משטחים עם פרחים נפלאים בשלל גוונים. טיולים רחוקים יותר היו למטולה, ליסוד-המעלה, לצפת (שם תמיד קנו לנו, הילדים, נעליים), למירון (להילולה), לטבריה, ופעם או פעמיים בשנה לירושלים, למשפחתה של אמא. בירידה מהרי הגליל לטבריה היה תמיד מרגש לראות כבר מרחוק את הכנרת התכולה והיפה מתגלה לעין בין הגבעות שבדרך. אף נוף ברחבי העולם לא יעיר בי אפילו שמץ מהמתיקות שחשתי אז, ואני חשה גם היום, למראה הזה. האוטובוסים היו קטנים ומקרטיים, מאחור היה סולם להעלאת המשאות לגג, ומזגנים לא היו בנמצא. למרות אי הנוחות החוויה של כל נסיעה הייתה גדולה ומרגשת.

"האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו" כתב המשורר שאול טשרניחובסקי, ואני, שאינני משוררת, העליתי על הכתב, כשבגרתי, את השורות הבאות:

## געגועים לפרח

אני נושאת עמי כל השנים  
שדות של פרחים  
הם משתרעים לעיניי גדולים ורחבים  
מאד ירוקים,  
והפרחים זוהרים על רקע העלים  
בצבעים נפלאים.  
בייחוד אני מתגעגעת לפרח סגול עז,  
זה היה מין סייפן בר,  
שכמוהו לא ראיתי מאז אף פעם.  
ותמיד כשהמראה הזה צף  
ועולה בזיכרוני  
הוא ממלא אותי ערגה מתוקה.  
הוא כה רחוק,  
וכה יפה,  
הוא רק שלי,  
והילדה הקטנה שמתבוננת בו היא אני.  
אז אני מציירת הרבה פרחים  
בנופי ילדות עם שדות ירוקים:  
כלניות לרוב, נוריות ורקפות  
ורק את המראה ההוא  
אני משאירה לי אוורירי  
בלתי מוחשי  
לא ממשי,  
ואני חוששת לגעת בו במכחולי  
כי הוא היה כליל השלמות.  
שום דבר לא יוכל להתחרות  
בחוויית ילדות.

## הציורים הבאים צוירו בהשראת נופי הילדות:



”נופי ילדות”. הפרש הוא תמיד אבני, ואני הילדה עם שמלת הפסים הירוקים  
הציור על אדן החלון הוא של הורי בתקופת האירוסין



הפרש בשדה הכלניות



אני נטועה בנוף ילדותי, והנוף נטוע בי



אני מציירת את ילדותי: בנוף הגלילי בשמלה אדומה

בציורים הבאים נראים הכלים העתיקים של פעם משולבים לעיתים בנופים של אז:



פתילות ופרימוס בחיק הטבע

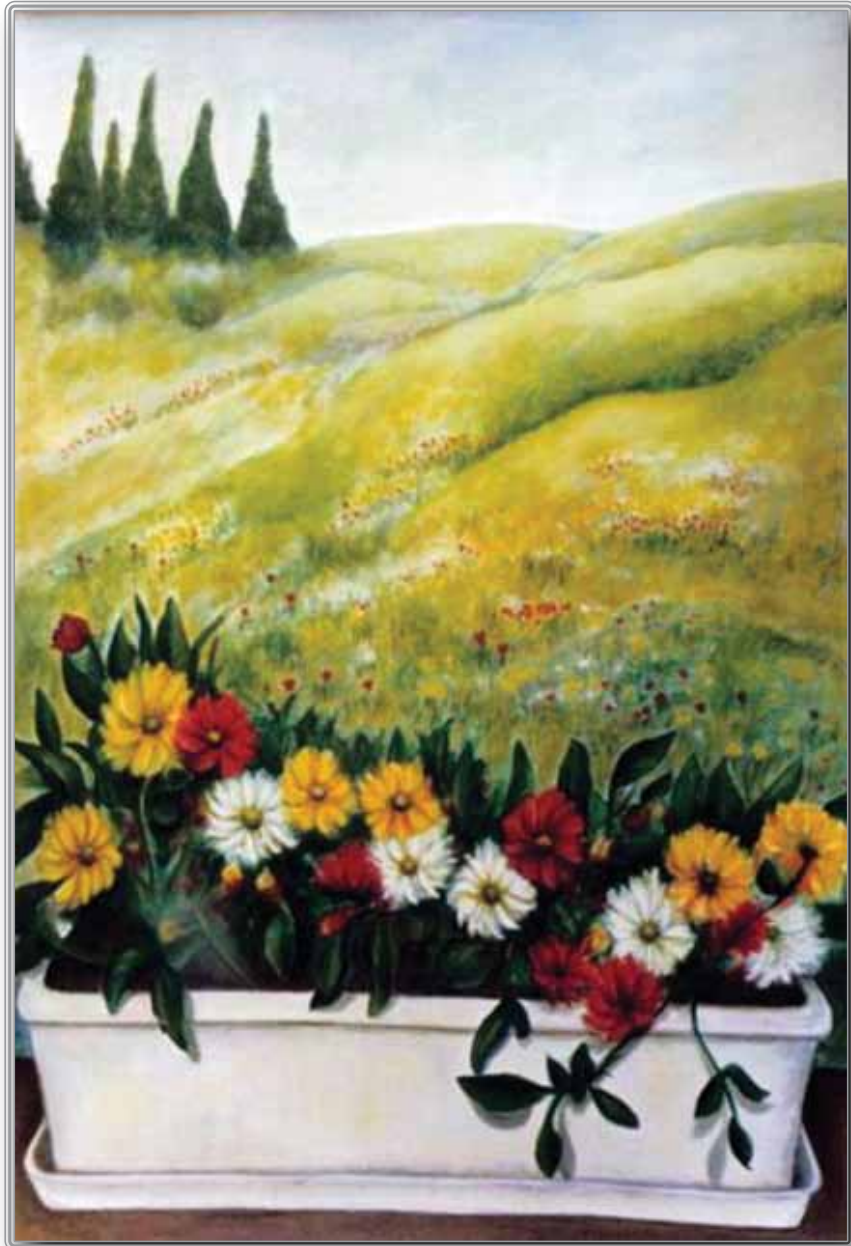


היו זמנים - טבע דומם עם מטחנת קפה





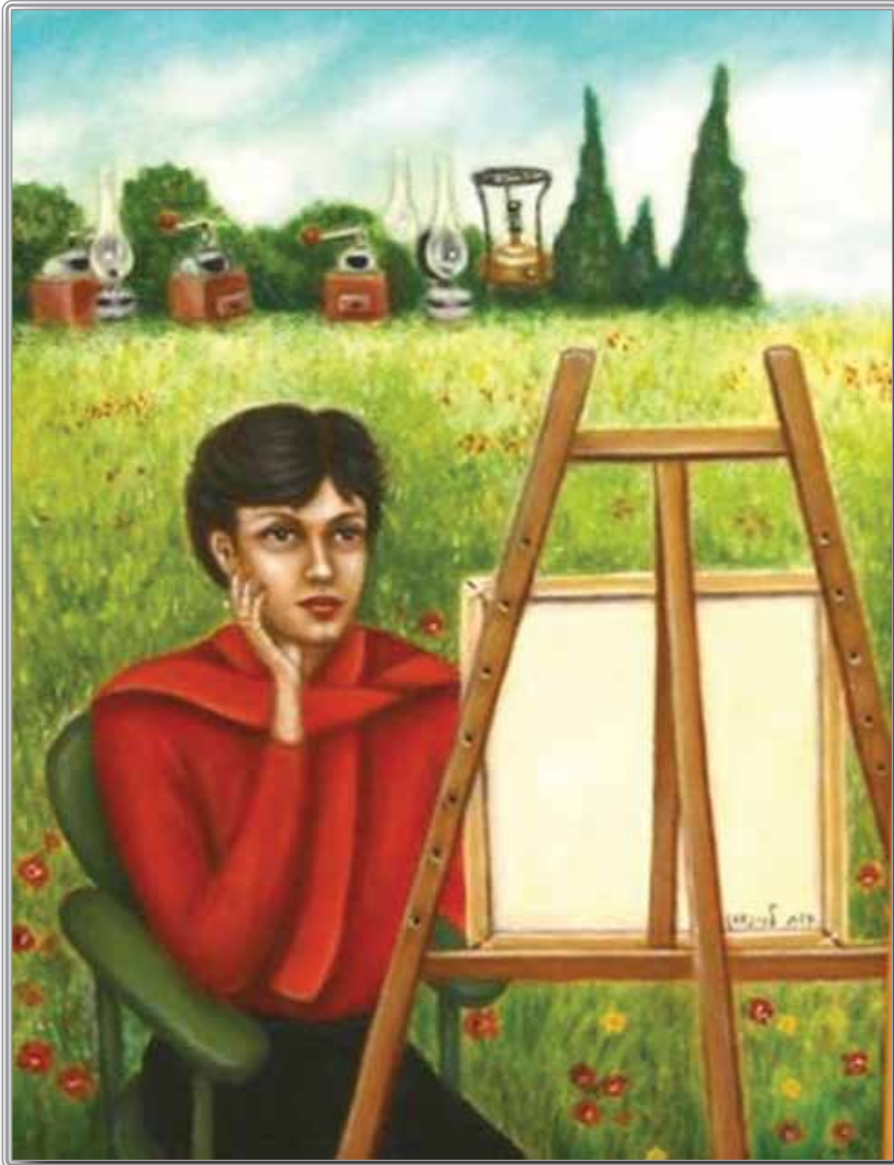
”סוסים” רועים ליד ”הבית” באחו  
מחוזה למכונת התפירה



מחלון חדרי נשקפו ברושים



הכלים של פעם ניצבים ברחוב ראשונים בראש פינה



מול בד הציור עם הזכרונות



הכלים העתיקים ועץ תות



דיוקנו של המטבח דאז כבית סוהר



מחווה למגהץ הפחמים

החיים בבית היו טובים ומלאי שמחה. אהבתי את הספרים והצעצועים שלי. במיוחד אני זוכרת לטובה שתי בובות קטנות, אחת לבנה ואחת שחורה (חינוך לסובלנות ונגד גזענות?) שהייתה להן מערכת ריהוט מעץ צבוע תכלת: ארון עם שלש דלתות, שולחן ושתי כורסאות עם ריפוד פרחוני. קראתי להן צילי וגילי, וביליתי איתן הרבה, ממציאיה כל מיני סיפורים שבהם היה להן חלק פעיל. בחצר שיחקנו בעיקר "קלאס" ודילוג על חבל, ובבית - "דמקה", "חמש אבנים", קלפים, "דוק", "ריץ'-רץ'", "מירוץ סוסים" ובייחוד "ריכוז", שנקרא היום "מונופול". כמובן שלא היה לנו שפע כזה כמו שיש לילדים כיום, ולכן נעזרנו הרבה בדמיון שלנו. חיים מבוגר ממני רק בשנתיים, כך ששיחקנו הרבה יחד. הוא השתדל מאד לנצח אותי, אך לא תמיד עלה הדבר בידו, וגם אני גיליתי כמה נעימה היא שמחת הניצחון. מאז ומתמיד אני בעלת אופי תחרותי, והוא יבוא לידי ביטוי מאוחר יותר גם במשחקי טניס ובריידג'. חיים היה זה שגילה לי איך באים ילדים לעולם, ואני לא האמנתי למשמע אוזני! התקשיתי להאמין שכך באמת הדברים מתרחשים...

הייתה לי גם בובה גדולה שהראש שלה היה מקרמיקה, היא פקחה ועצמה עיניים, דבר שהיה מאוד מתקדם בייצור בובות אז, והגוף היה עשוי מברד ורוד ממולא במשהו רך. טיפלתי בה במסירות. בייחוד הרביתי לחסן אותה ולהזריק לה לזרוע עם מזרק מאולתר, שהרכבתי מאטב כביסה מעץ, המחזיק מחט בקצהו. הייתי בטוחה שאהיה רופאה כשאגדל, וכך חשבתי עד לרגע בו נרשמתי ללימודי כימיה באוניברסיטה העברית בירושלים. מדוע שיניתי את דעתי? זה יתברר בהמשך.

שבתאי היה האח הבוגר, והיו לו עיסוקים משלו. הוא בנה שובך יונים בחצר, בין עצי האקליפטוס הסמוכים לדירתנו המשטרתית, וגידל סוגים שונים מהן במומחיות רבה. אמא רצתה לפעמים להכין ארוחה טעימה מיונים ממולאות, אך הוא סירב לתת לה יונים מהשובך שלו, והסביר כמה כל אחת מהן מיוחדת במינה. פעם היא הצליחה לשים יד על כמה מהיונים שלו, והכינה מהן מטעמים, אך אנו הילדים ישבנו ליד השולחן אבלים בעיניים דומעות, וסירבנו לאכול. אמא הסיקה את המסקנה הנכונה, ויותר לא עלו יונים צלויות על שולחנו.

לא רחוק מהמשטרה היו מאהלים של בדואים, וראיתי איך ילדות בגילי יוצאות למרעה עם הכבשים. לעת ערב הן חזרו עם הצאן, ובלכתן אחריו אספו לתוך שקים את הגללים של העדר כדי להשתמש בהם לבעירה. איזה פער באורח החיים: אני כל כך מטופלת ומפונקת, והן כל כך מנוצלות, בתחתית הסולם המשפחתי והחברתי, ללא לימודים, ועבודתן מזוהמת ומצחינה. ריחמתי עליהן מאד. מפעם לפעם אני נוסעת לשם, למחוזות ילדותי. מבטיי שוטפים את הגבעות הנמוכות ועצי האקליפטוס הגבוהים לצידי הכביש. בעיני רוחי נפרשים שוב האוהלים הגדולים השחורים של הבדואים. אני שומעת את צלצולי העדר החוזר מן המרעה, ורואה את הילדות הקטנות בשמלות הכהות הולכות במאסף, ומלקטות את גללי הכבשים.

משני צידי המשטרה היו שתי מסעדות קטנות, שהתחרו ביניהן. אחת של גיטל, ולידה תחנת דלק, והשנייה של שנדר, שאשתו הייתה מיוחדת איתנו. כשהיא דיברה עם אמי היא נהגה לומר כל הזמן "מה את שחה?!" מאד אהבתי את המשפט הזה. הוא צלצל יפה באוזניי. בנה של גיטל נרצח על-ידי פורעים ערביים במסעדה שלהם, והיא אימצה עולה חדש בשם קלמן, שהיה לה כבן. הוא עזר לה במסעדה ועבד גם בתחנת הדלק. יום אחד עצרתי אצלו, במהלך טיול לצפון, למילוי מיכל הדלק במכונית, ולמרות שעברו הרבה שנים



מאז שהתראינו לאחרונה, והייתי אז רק בת שמונה, הוא זכר אותי ואת המשפחה, ושאל לשלום כל אחד ואחד. הוא גם לא שכח איך פינקו את חיים כשהיה חולה: אני נשלחתי לקנות לו אצל גיטל לחמניה ולֶבֶן, שנחשבו אז למעדנים גדולים, ועלו יחד 5 גרוש! כאשר ביקשתי את המצרכים האלה הם מיד שאלו "כמה חום יש לו?"...

אהבתי את הלימודים שהיו לי קלים, וגם בית הספר החזיר לי אהבה. זכיתי תמיד בתפקידים הראשיים בהצגות הכיתה שלי. זכורה לי במיוחד הצגה אחת לכבוד חג החנוכה בכיתה ב' או ג', שבה מלאתי שני תפקידים שונים לגמרי. שם ההצגה היה "חנה ושבעת בניה", והיא מתארת את הסיפור העצוב של אם המאבדת את כל ילדיה שאינם מוכנים להשתחוות לפסל, והמלך אנטיוכוס היווני, הרשע וחסר הרחמים, מוציא אותם להורג. במערכה הראשונה גילמתי את השליט האכזר שדורש מהילדים להשתחוות לפסל, ואילו הם מעדיפים למות על קידוש השם ולא לציית לדרישה האלילית. שבע פעמים הוריתי בכעס על כל ילד וציוויתי "הוציאוהו להורג", ואני עדיין זוכרת את התקיפות בקולי, מלווה בתנועת יד נמרצת וסמכותית. במערכה השנייה גילמתי את דמותה של האם חנה הנושאת כפיה אל על ומקוננת על אבדן ילדיה, שוטחת לפני הקדוש ברוך הוא את כאבה הגדול, וקופצת מסלע גבוה אל אובדנה. אכן מעבר חד בתפקידי האופי הללו, והביצועים שלי קיבלו ביקורת טובה מאד מצד הקהל, שכלל כמובן בני משפחה ואוהדים. כנראה שבכל כיתתי לא נמצא מישהו שיכול להתמודד עם עומק הדרמה, וללמוד בע"פ את כל הטקסט (זיכרון טוב כבר אמרתי), ואני נשאתי הכל על כתפיי. אני משערת שגם קול חזק וצלול וקומה גבוהה תרמו לליהוק. הרי האם צריכה להיות גבוהה יותר משבעת ילדיה, וגם המלך משכנע ומרשים אם הוא משכמו ומעלה.

בראש פינה "זכיתי" להתוודע בפעם הראשונה לשקר, וזו הייתה בהחלט חוויה לא נעימה. כתבתי את זה כבר מזמן בצורת סיפור קטן, ומעשה שהיה כך היה:

## השקר הראשון

את "הפעם הראשונה" אין שוכחים באף תחום, וזה בדוק. אולי שיקרו אותי גם קודם ולא הרגשתי, לכן אין זה נחשב. בשקר הזה שהיה מר כל כך, ובכל זאת מתוק (כפי שיוסבר להלן), האכזבה הייתה גדולה, כי חברו לו ציפייה והשתדלות, ואפילו עבודה מאומצת, שלא נשאה פרי.

אני בכיתה א', יש לי אח בכיתה ג', וזה תורם לכך שאני מסתובבת גם ב"חברה הגבוהה" של הבוגרים ממני. אמי מחנכת אותנו בקפדנות. בספר קטן שקראה על המותר והאסור בהרגלי ילדים, צוין שלעיסת מסטיק שייכת לתחום האסור, והיא דבר מגונה למדי. היא איננה מראה יפה, מביאה לפיזור נפש ולעוד רעות חולות. לי אסור ללעוס מסטיק, הוא איננו בתחום השגתי, וכמו בכל האיסורים

אני כל כך רוצה ללעוס אותך, נפשי יוצאת לגומי לעיסה - ומסטיק אין. היה לי פעם הטעם בפה, איך שהוא השגתי, ולא נזהרתי, וידה של אמי הושמה מתחת לסנטרי, והייתי צריכה לפלוט את האוצר לכפה, לפני שבאתי על סיפוקי.

לאחת הבנות הגדולות בכיתה של אחי יש שם של סוחרת גומי גדולה. היא תמיד לועסת, ויש לה בביתה, כך אומרים, צנצנות מים שבתוכן כדורי מסטיק משומשים למשמרת. אז לא זרקו ככה סתם אפילו מסטיק מיד שנייה. היו לו עוד חיים ארוכים, והוא היה גם מצרך סחיר בין הילדים. סיפרו שפעם אמא שלה זרקה לה את כל הצנצנות עם כדורי המסטיק, ואולי רק איימה לעשות כך, זאת לא אדע לבטח, למרות שעכשיו כשאני כותבת את סיפור המעשה, יש לי דעה קצת יותר ברורה בנושא. לה יש אימפריה של מסטיקים, ולי יש כמיהה ללעוס משהו שאין בולעים (לבלוע יש לי כבר די והותר, אמא דואגת לזה בארוחות), ונוצר הקשר, והתנהל משא ומתן שמהלכו כבר לוט בערפל, ורק השורה האחרונה זכורה לי היטב: גומי תמורת גומי.

היא תיתן לי מסטיק יד ראשונה, או ליתר דיוק פה ראשון, ואני אספק לה כמה מחקים. כתבנו אז בעפרונות, ובישוב הקטן ההוא, בזמן ההוא, היה קשה להשיג מחקים. היום זה נשמע מוזר, אבל במכולת הקטנה של זרחיה במרכז המושבה, ששימשה גם כחנות לחומרי כתיבה, לא ניתן היה להשיגם, ואולי היו יקרים?

במשך שבוע שלם אספתי כל שארית מחק מכל קופסה של עפרונות וצבעים שהייתה בבית. שאריות המחקים היו מכוסות בשכבות לכלוך מפעולותיהן הקודמות של מחיקת כתב וצבע, ואני ללא לאות שפשפתי בסכין גילוח את השכבה החיצונית הכהה, וחשפתי את הלובן הפנימי של כל חתיכה וחתיכה. עמדתי ליד החלון שממנו נשקפו עצי הברושים באופק, ושפשפתי את המחקים עד שאצבעותי כאבו ואפילו קצת נפצעו.

למחרת, במסדרון ביה"ס, בדרך לכיתות, היא באה אלי ממש עם צלצול הפעמון, בשניות של הכניסה לחדרים, ואני נתתי לה את חבילת המחקים. בתמורה נתנה לי כמה כדורים צבעוניים וקטנים - חלקה בהסכם. לא היה זמן אפילו לדבר - נראה שתכננה היטב את המהלך. ישבתי בכתה ולא יכולתי להתאפק. הכדורים נראו לי קטנים משהו, אך עדיין ייחלתי לטוב. הכנסתי את הכדור הראשון לפה, ומה רבה הייתה אכזבתי כשהוא הלך ונמס. הייתה זו סוכריה עגולה רגילה, לא היה שום זכר למסטיק. כאלה היו גם הכדורים האחרים! הטעם המר של האכזבה וההלם של השקר הראשון, עדיין חיים בזיכרוני עד היום.

לא ידעתי כיצד להשיב מלחמה שערה. כבודי הרמוס אפילו לא הרשה לי לשוחח על התרמית, וזו הפעם הראשונה שאני מספרת זאת. מרוב תיסכול על שהתנהגה כך לא עלה בדעתי לנקוט בצעד כלשהו נגדה. מי יבוא לעזרי? הרי נאסר עלי ללעוס מסטיק. אמי אמרה שהלעיסה דומה להעלאת גירה של פרה.

ברבות הימים אמא שינתה את דעתה, ובביתה היה תמיד מסטיק שנתנה לנכדים... אכן הזמנים משתנים.

הייתי ילדה עליזה, ואהבתי לשיר ולרקוד. יום אחד, זה היה בכתה ב', אמרה לנו המורה בבית הספר שאל לנו לשיר ולשמח באותו יום, כי ארבעה לוחמי אצ"ל בשלטון הבריטים בארץ הוצאו בבוקר להורג בתליה בכלא עכו. היה זה סוף עידן התמימות שלי, ותחילת ההכרה שהחיים בארץ שלנו גובים מחיר יקר, ששילמנו תמיד, ומשלמים עד היום. אחד מארבעת עולי הגרדום היה דב גרונר האמיץ, שנפצע ונתפס בעת התקפת האצ"ל על משטרת רמת גן, אחת מתחנות המשטרה שבנה טיגארט. מטרת הפעולה הייתה להשתלט על נשק רב שהיה בתחנה, ומשאיות הובאו לצורך זה. הפעולה לא הצליחה, ודב נורה בפניו. הוא טופל בבית חולים עד שהחלים, ואז נשפט ונידון למוות. לא עמדה לו הזכות שהתנדב לצבא הבריטי להלחם נגד הגרמנים במלחמת העולם השנייה, ולא הועילו כל הפניות מרחבי העולם להמתיק את עונשו. הוא עצמו סירב לבקש חנינה, לא הכיר בחוקיות בית המשפט המנדטורי, והאשים את האנגלים בכך שמעלו בתפקיד שניתן להם על ידי חבר העמים בשנת 1922 להקים בית לאומי לעם היהודי. על דעת עצמם הם מסרו את רוב השטח שבשליטתם לערבים, להקמת ממלכת ירדן. למרות השואה הנוראה הם סגרו בפני הניצולים את שערי הארץ.

הישוב היהודי זועזע מההוצאות להורג של גרונר וחבריו ומהדרך שבה בוצעו. כל זה התרחש כשנה לפני תום המנדט הבריטי על ארץ ישראל, מנדט שגרם ליהודים עוול רב, ולקראת סיומו עזבנו את ראש פינה, כי אבא מונה להיות המפקד של משטרת רחובות. עכשיו הייתה זו כבר תחנה בה שירתו יהודים בלבד, תחנה של המדינה שבדרך, אך עברו עלינו תלאות עד שהגענו אליה.



## פרק ג

# מלחמת העצמאות מתחילה

בכ"ט בנובמבר 1947 התקיימה באו"ם ההצבעה על חלוקת ארץ ישראל המנדטורית בין היהודים לערבים. זה היה יום גדול לעם היהודי, שהשואה כילתה שישה מליון מבניו, ועכשיו יוכל להקים את מדינתו. אפילו אנחנו, הילדים, הבנו את גודל השעה, ואת השמחה העצומה שהרקידה אנשים ברחובות. הערבים לא קיבלו את ההחלטה, דחו אותה בזעם, והחלו מיד לתקוף את הישוב היהודי, כדי למנוע בכוח הנשק את ביצועה. האנגלים התכוננו לעזוב את הארץ עם סיום המנדט שלהם, ובחודשים המעטים שנותרו עד אז המשיכו במסורת שלהם לעמוד לצד הערבים. הם הפריעו לישוב היהודי להתארגן לשם התגוננות, לא עצרו את הערבים המפגעים, ואף עזרו להם. אלה מצידם איימו לטבוח ביהודים ולהטביע בדם ואש את החלום והתקווה "להיות עם חופשי בארצנו" שעומדים להתגשם. היה כבר מסוכן לנסוע בכבישי הארץ בגלל יריות של כנופיות ערביות על כלי רכב של יהודים. בשירת דבורה (ספר שופטים, פרק ה') נאמר על הסכנה לנוע בדרכים: "... והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות, חדלו פרזון בישראל, חדלו". ובכן, ההיסטוריה חוזרת על עצמה. עכשיו היה צורך לנסוע בשיירות, מטעמי בטיחות, מלוות בנושאי נשק. אבא קיבל העברה זמנית לירושלים, וכולנו נפרדנו מהפרק הראש פינאי בחיינו. שבתאי לא נסע איתנו לירושלים, כי כבר שנה קודם לכן עבר לגור בחדר שכור בטבריה למטרת לימודים. הוא הגיע לגיל בית הספר התיכון, ובראש פינה היה בית ספר יסודי בלבד, וגם זה "בערבון מוגבל" של ארבע כיתות לסירוגין כל שנה...

עלינו לירושלים באוטובוס קטן, חלק משיירה, שכמה בחורים ובחורות (סיפרו שהן החביאו רימונים בחזיות) עם נשק, ליוו בה את הנוסעים, להגנה בפני התקפה ערבית. אני זוכרת את הנסיעה ההיא היטב. המבוגרים היו מתוחים, אבל אני שרתי כל הדרך ממיטב הרפרטואר שלי, והם אמרו שצריך ללמוד מהילדה הזאת, זאת אומרת ממני, איך להתנהג ולשמור על מוראל גבוה. מאוחר יותר סופר לנו, ששיירה שנסעה לפנינו הותקפה ביריות, והשיירה אחרינו הותקפה גם היא, ושלנו עברה בשלום.

לאמא הייתה משפחה בירושלים, והיא קיבלה אותנו בחום (עץ משפחת צפניה נמצא בנספחים). אבות המשפחה הגיעו לארץ הקודש עוד במאה התשע עשרה, בזמן שברוסיה היה שלטון הצארים, ואמא כבר נולדה בפלשתינה, הצעירה במשפחה ברוכת ילדים. היא סיפרה שהייתה בת חמש כאשר גנרל אלנבי ערך מצעד ניצחון בראש הצבא הבריטי בירושלים, לאחר שהושם קץ לשלטון התורכי המושחת כאן, בתום מלחמת העולם הראשונה. האנגלים חילקו סוכריות לילדים שצפו במצעד, ואמא הייתה ביניהם.



שלום, האח של צפורה, שנרצח בפרעות תרפ"ט

גורלה של משפחת צפניה בירושלים, לא שפר עליה, והיא ידעה טרגדיות רבות. שם, באירופה, היו הגרמנים שרצחו את משפחת אבי, ובארץ היו אלה הערבים שעשו פרעות ביהודים. אמנם הם לא הגיעו לדרגת היעילות של הנאצים בהרג, אך גם השנאה שלהם הייתה קטלנית.

במאורעות תרפ"ט (שנת 1929) רצחו פורעים ערבים באותו יום את שלום, אחיה של אמא, ואת גיסתה חנה, אשת האח בן ציון. שלום נרצח בבית הכנסת, שהועלה אחר כך באש, וחנה החזיקה בזרועותיה את תינוקה בן השנה, שמואל, כאשר המרצחים פרצו לביתה והלמו בה ובתינוק במוטות ברזל. זה היה ביום שישי כשהמון ערבי מוסת על ידי הקריאה "איטבח אל יהוד" יצא מהמסגדים להרוג ביהודים. שני ילדיה הנוספים של חנה, אסתר ואלי, יחד עם בן דודם דויד, בנו של שלום, התחבאו מתחת למיטה, וכך ניצלו. התינוק שמואל נחשב להרוג, והועבר יחד עם אימו לחדר המתים, על מנת לקברם במוצאי שבת. כשבאו הקברנים לקחתם הם שמעו בכי של תינוק, כי שמואל "רק" נפצע ואיבד את עינו מהמכה בראשו, אך חזר להכרתו. ברבות הימים הוא גדל ונעשה בחור חזק ואמיץ, לוחם לח"י, שכיניו במחתרת היה "גלעד".



חנה, גיסתה של צפורה, שנרצחה בפרעות תרפ"ט



שמואל התינוק שניצל בנס ונעשה לוחם חירות ישראל

הרציחות האלה התרחשו שנים רבות לפני "הנכבה" וה"כיבוש". שלום וחנה נרצחו אך ורק בשל היותם יהודים.

לעומת הנס ששמואל נותר בחיים, הכה הגורל במשפחה הזאת בצורה אחרת. אלי, אחיו של שמואל, הבן הבכור של בן ציון וחנה, עבד בחופשת בית הספר בתחנת דלק, אש אחזה בבגדיו והוא נכווה כוויות קשות ונפטר בבית החולים. הוא אפילו לא זכה לחגוג בר מצווה. בן דודו דויד זכה אמנם לחגוג בר מצווה, אך נפטר זמן קצר אחר כך מטיפוס. לימים כאשר שמואל נשא אישה ונולדו ילדיו, הוא קרא לבכור אלי, על שם אחיו הבכור שנספה בדליקה, ולבתו קרא חנה, על שם אמו שנרצחה. האם הייתה אישה משכילה, דבר ראוי לציון בתקופה ההיא. אשתו של שמואל, רחל, היא אלמנת מלחמת העצמאות, שנותרה עם ילד בשם יעקב. כאביו, גם הוא נפל באחת ממלחמות ישראל, מלחמת יום הכיפורים, והותיר אחריו אישה ושלושה ילדים.



אברם, האב של צפורה

סבתא רחל, אמה של אמי, התאלמנה מבעלה שבתאי, שעל שמו נקרא אחי הבכור, כשילדיהם היו עדיין צעירים. כשהילדים בגרו היא איבדה ארבעה מהם. אסון רדף אסון. בנה שלום נרצח כאמור על ידי פורעים ערבים, והשאיר אחריו אלמנה וחמישה יתומים. בן אחר הפליג לאמריקה ועקבותיו אבדו. בן נוסף בשם אברם, שהיה לפי המסופר בחור חמד, וקשור במיוחד לאמי, נפטר בבית החולים לאחר ניתוח. הוא היה נשוי ללא ילדים. בת שלה בשם אסתר (שם מאד שכיח במשפחה, כמו גם השמות חנה ורחל), האחות הבכירה של אמי, נפטרה צעירה והשאירה תינוק בן שנתיים בשם ברוך. מכיוון שעבודתו של האב האלמן הייתה כרוכה בנסיעות רבות, בעיקר למצריים, גדל התינוק ברוך בבית הסבתא רחל, וגם אמי, דודתו, עזרה בגידולו. למרות שסיים סמינר למורים, לא עסק בהוראה אלא התגייס למשטרה, והיה מאוחר יותר קצין חוקר במשטרת תל אביב. הקשר ההדוק והחם בינו לבין אמי נשמר כל השנים, והוא היה בן בית אצלנו.



ברוך, בן אחות של צפורה

אמי נחשבה בצדק להצלחה גדולה של המשפחה. מכולם היא כמעט היחידה שהגורל היטיב עימה, ולא הנחית עליה שום מכה. היא הייתה יפה ונבונה ונישאה לבעל נהדר, אמיץ וחרוץ, עשוי ללא חת, ועם זאת גם טוב לב, אוהב כמורה לתמוך בזולת, ומאד משפחתי. אמי הייתה עזר נפלא כנגדו, וכולם ידעו שילדיהם של צפורה ושלמה הם תלמידים טובים, מחונכים, ובביתם שוררים אושר והרמוניה. אני זוכרת פעמים רבות שבני משפחה באו לשאול בעצת אמי, היא יישיבה מחלוקות, ומאד העריכו את דבריה. היא לא רק



אסתר בת דודי  
כאחות לי

דיברה אלא גם עשתה מעשים טובים, ועזרה לכל מי שנזקק במשפחה. הנה דוגמה מופתית אחת: אחיה בן ציון, שאשתו חנה נרצחה, נשא אישה שנייה שגם היא נקראה חנה, ונולד להם בן משותף בשם פנחס, אח למחצה לאסתר ושמואל. שמואל עזב את הבית בגיל צעיר והתגייס ללח"י, אך אסתר נשארה, ולא הסתדרה עם האם החורגת. אמי הזמינה אותה לגור בביתנו מיד כשהגענו לרחובות, כמובן בברכתו של אבי, והיא הייתה כאחות לי ולאחיי.

כשהגענו מראש פינה לירושלים התפזרנו למגורים בין כמה בתים של קרובים למשך שלושה חודשים, עד שאבא הוצב סופית במשטרת רחובות. אני לנתי בביתה של הדודה חנה, אחות נוספת של אמא, שבעלה הדוד יוסף שירת אף הוא פעם במשטרת המנדט. הוא היה מפקדו של אבי בתחילת דרכו במשטרת ירושלים, ובעצם הודות לו הכיר אבי את אמי. מספרים שאבי בא פעם לביתו באיזה עניין משטרתי של אותם ימים, ושם ראה את אמי, עלמה צעירה ויפה מאד. הוא בקש מהדוד יוסף לערוך ביניהם הכרות, והשאר כבר היסטוריה.



מזל, אשתו של  
הדוד שלום

חנה ויוסף היו חשוכי ילדים, היחידים במשפחה שהייתה פורייה למדי, וסבלו מכך מאד. אחיה של חנה, הדוד שלום (שנרצח בפרעות תרפ"ט) ריחם עליהם, ומאחר ולו ולאשתו מזל היו חמישה ילדים, הם עשו מעשה אצילי ונתנו בת אחת לחנה ויוסף לגדלה בביתם. שמה היה אסתר (שוב אסתר), כשהגיעה לפרקה היא נישאה לאדם בשם אהרון ספיא, ונולדו להם שני בנים. המשפחה הזאת ירדה מהארץ לוונצואלה, וכך שוב חנה ויוסף בלי ילדים ונכדים סביבם. מכל זה אפשר לתאר כמה טוב ונעים היה לי לגור אצלם לתקופת מה. נשארה להם כל כך הרבה אהבה להעניק, והם הרעיפו אותה עלי. סופר לי שבעבר הם היו אמידים, אך ירדו מנכסיהם, ועברו לדירה קטנה וצנועה מאד. דבר אחד נותר בה מהימים של הרווחה הכלכלית: היה זה מזנון מפואר עם דלתות זכוכית - קריסטל, שדרכן נראו חפצי נוי יפים ביותר, ששמרו למזכרת. אני הייתי מוקסמת ממנו.



הדוד יוסף



דודה חנה ובתה המאומצת



שמחה המקסימה

לדוד שלום היו כאמור חמישה ילדים - שתי בנות, אסתר ושמחה, ושלושה בנים, דויד, משה וחיים. כולם היו יפי תואר ונראו כשחקני קולנוע. שמחה נישאה ליוסף גייגו, והם גרו במעונות "המקשר" - שיכון יפה של עובדי החברה, הבנוי בתוך גן עצים גדול. היא הייתה דודה חמה ולבבית, בשלנית נהדרת, שבביתה אהבתי מאוד לבקר. בתה רחל היא בת גילי, ובחופשות מבית הספר נהגנו לבלות יחד, בביתי או בביתה. אצלם היה תמיד נעים, עם אחיה אלי, ואחיותיה חמדה וליאורה. לכולם כיום יש ילדים ונכדים, כך שמצד אמי המשפחה גדולה, בניגוד למשפחת אבי, שאסון השואה פקד אותה, והכחיד אותה כמעט לגמרי. לא קשה לתאר מה עלול היה להיות גורל הישוב היהודי בארץ אלמלא הביסו בנות הברית את הגרמנים במלחמת העולם השנייה. הטנקים של רומל הנאצי היו כבר בדרכם לפלשתינה כאשר נעצרו והובסו על ידי הבריטים, בפיקודו של גנרל מונטגומרי, בקרבות אל-עלמיין בצפון אפריקה.



צילום של רחל שתמיד אהבתי



בן ציון, אח של צפורה

חיים נשלח לגור בביתו של הדוד בן ציון, אחיה של אמה. הוא היה בגילו של בן הדוד פנחס, שהיה לו לחבר. ההורים לנו בביתה של הסבתא רחל, ושבתאי, שנשאר בטבריה, חבר אלינו רק כשעברנו לרחובות.

בירושלים רשמו אותי לבית ספר לתקופה הקצרה של שהותנו בעיר, והזיכרון הכי חזק שלי משם הוא האוכל הטעים שהיה במסעדת בית הספר. זיכרון אחר, לא משמח במיוחד, הוא דלקת אוזניים קשה מאד שחטפתי בקור הירושלמי. היו לי כאבים חזקים, והטיפולים אצל הרופא הפחידו אותי. היו לו מחטים ארוכות כאלה... מאז אני רגישה באוזניי, ובימים קרים אני חובשת כובעים שמכסים אותן.



והנה קיבל אבא את ההוראה לעבור למשטרת רחובות ולפקד עליה. למרבה המזל הנסיעה לרחובות הייתה בשיירה האחרונה שיצאה מירושלים. אחריה העיר כבר הייתה במצור, אין יוצא ואין בא, והערבים הפגזו אותה. היה בה מחסור במזון, וגם מים חולקו בקיצוב. שיירות העבירו אספקה ואמצעי לחימה ב"דרך בורמה", נתיב עוקף את דרך המלך שהייתה תחת אש, בייחוד באזור שער הגיא. תושבים בירושלים נהרגו בהפגזות בחצרות בתיהם, וגם כשעמדו ברחוב בתור לחלוקת מים. ליד ביתו של הדוד בן ציון גרה משפחה עם שתי בנות, ילדות צעירות. הן ביקשו רשות מההורים ללכת לשחק בביתה של חברתן, אך לא קיבלו אותה, כי ההורים פחדו שתפגענה מהפגזים. הן נשארו לשחק בחצר ביתן, ושם פגע בהן הפגז, והן נהרגו. ליגון הנורא של ההורים האומללים נוספו גם הצער והחרטה על שלא הרשו לבנות ללכת לשחק בבית חברתן, דבר שהיה מציל את חייהן. מקרה עצוב זה מזכיר את הסיפור העתיק "פגישה בסאמארה", על העבד שפגש בשוק את מלאך המוות, ונבהל מאד, כי הוא הרים את ידו כלפיו בתנועה מאיימת. העבד חזר במהירות לבית אדוניו, וביקש ממנו לאפשר לו לברוח לסאמארה. האדון הסכים, וכשהלך גם הוא לשוק פגש את מלאך המוות ושאל אותו: "למה הפחדת את עבדי?" מלאך המוות ענה: "לא הפחדתי, רק הרמתי את ידי לאות תימהון שהוא פה, כי אני יודע שיש לי פגישה איתו מחר בסאמארה..."

אני מאמינה בגורל.

מלחמת העצמאות של ישראל המחישה את האמרה של פרופ' חיים ויצמן:

"אין מדינה ניתנת לעם על מגש של כסף".

בהקשר למילותיו אלה של חיים ויצמן, כתב המשורר נתן אלתרמן את שירו המופלא "מגש הכסף".

השיר מובא ב**נספחים** לספר זה בעמוד 90.



## הכרזת המדינה

ביום שישי, ה' באייר תש"ח, ה-14 במאי 1948, הכריז דוד בן גוריון על הקמת מדינת ישראל. חשנו את משק כנפי ההיסטוריה, והייתה שמחה גדולה, אבל כבר באותו לילה פלשו לארץ צבאות של חמש מדינות ערב: לבנון, סוריה, ירדן, עיראק ומצרים. הם תקפו את המדינה שזה עתה נולדה, וקמו עליה להשמדה. היה דרוש אומץ רב להכריז על הקמת המדינה מיד עם תום המנדט הבריטי. מכל צד הזהירו מדינות רבות את הממשלה הזמנית שלנו על הכוונה של הערבים לתקוף, אם תהיה הכרזה רשמית על כינון מדינת ישראל, אך החלט לקחת את הסיכון, ולבצע את המהלך ההיסטורי. ואמנם המלחמה הייתה קשה וארוכה, נמשכה יותר משנה, ו-6000 הרוגים היו לנו, כאשר כל הישוב היהודי אז בארץ מנה 600,000 תושבים. זה היה מחיר דמים גבוה ועצוב, אך לאחר 2000 שנות גלות, בהן סבלו היהודים התעללות איומה מידי הגויים, שהגיעה לשיא הזוועות בשואה, הייתה סוף סוף ליהודים מדינה משלהם. נכון, הצרות לא תמו, ואנו ממשיכים כל הזמן להלחם נגד הערבים שלא השלימו עם קיומנו פה, אבל לפחות כל מי שעכשיו פוגע בנו נענש על ידי הצבא העברי החזק שהקמנו, צבא ההגנה לישראל, והיהודים אינם עוד שה מובל לטבח כמו שהיה בגולה.

חשוב שכל מי שמתייחס למונח "נכבה" ידע כיצד התרחשו הדברים. הערבים קמו עלינו להשמידנו, הפסידו במערכה, ועכשיו הם מציגים עצמם כקרובן. כך היה גם במלחמת ששת הימים ב-1967. התוקפים הובסו ע"י צה"ל, הפכו את עצמם לקרבנות, ול"נכבה" נוסף "הכיבוש". אין להם להלין אלא על עצמם.

הגענו לרחובות כאשר אבא נתמנה להיות מפקד המשטרה במקום, ואת המלחמה שהתחוללה סביבנו חוונו כאשר אנו מתגוררים בתחנה שהבריטים הורישו למדינת ישראל עם עזיבתם את הארץ. תחנת המשטרה ברחובות היא אחת הגדולות מבין העשרות שבנה המהנדס הבריטי טיגארט ברחבי הארץ, והיא בנויה כמבצר. הקירות עבים מאד, ויש לה מגדלים. על המגדל הגבוה ביותר הוצבה בתקופת המלחמה מכונת ירייה כנשק אנטי מטוסים. מטוסי האויב היו אז קטנים, וכדי להטיל את פצצותיהם היה עליהם לצלול לעבר המטרה. מבנה התחנה הוא ריבוע, שבאמצעו גינה גדולה. בחזית שלוש קומות, וביתר צלעות הריבוע קומה אחת. בקומה הראשונה בחזית שכנו המשרדים, חדרי הנשק, בית הסוהר וכו', ובקומות

השנייה והשלישית התגוררו הקצינים. שוטרים וסמלים גרו בקומת הקרקע בעורף. כמובן שהיה גנרטור למקרה של הפסקת חשמל. היום כבר אין מגורים למשפחות בתחנה, אבל אז קבלנו דירה גדולה ומרווחת בקומה השנייה, הפונה לרחוב הראשי. היו לנו שתי מרפסות עם מעקה גבוה, כיאה למבצר. בכל חודשי המלחמה היו אזעקות, כי מטוסים מצריים הפציצו גם את רחובות, אבל לא היה צורך לרדת למקלט, מספיק היה לשבת בחדר המדרגות חסר החלונות, שם היו הקירות עבים מאוד. השכנים מהקומה השלישית ירדו לקומה שלנו כדי לא להיות תחת הגג במקרה של פגיעה ישירה בהפצצה, והייתה אוירה חמה של חברות וידידות. לנו, הילדים הקטנים, הייתה המלחמה הרפתקה, ואינני זוכרת תחושה של פחד. לא סיפרו לנו על כל הקשיים, האבדות, הדאגות, והסכנה שהמדינה הצעירה לא תשרוד.

אני זוכרת היטב איך פעם אמי ואני תלינו כביסה בשטח שהותקן לכך, בחצר האחורית בגב התחנה, ולפתע שמענו זימזום של מטוס. אני אמרתי לאמא שבודאי זה מטוס שלנו, כי אין צפירת אזעקה, ואך סיימתי את המשפט נשמעה האזעקה. נשאתי את עיניי למעלה וראיתי את המטוס צולל לעברנו, ממש נוצר קשר עין ביני לבין הטייס. מובן שמיד רצנו לתפוס מחסה, ושמענו את הפצצה שהוטלה קרוב קרוב. התברר שהיה זה מטוס מצרי, שכנראה נשלח לפגוע בתחנה והחטיא. עד היום ניתן לראות חורים של רסיסים באחד הבתים הישנים בקרבת המשטרה, שהפצצה נפלה לידו. למרות ההפצצות, הלימודים בבתי הספר נמשכו כסידרם, ובעת אזעקה התלמידים יצאו במהירות מהכיתות ונכנסו לתעלות שנחפרו מבעוד מועד למטרה הזאת.

כשהמלחמה הסתיימה נערכו תמיד חגיגות יום העצמאות עם ריקודים במרכז המושבה, שזכתה למעמד עיר בשנת 1950. בשנים הראשונות היו מצעדים צבאיים חגיגיים, וגם מצעדים של אנשי משטרה. בתמונה הזאת עומד אבי בראש מסדר כבוד של פקודיו.



אבא מפקד משטרת רחובות



אבא צועד בראש פקודיו

בתמונה זו רואים את אבא, מפקד המשטרה, צועד בראש מחלקת שוטרים ביום העצמאות, על רקע התחנה. הדמויות הקטנות במרפסות הקומה השניה של התחנה הן של בני המשפחה, וגם אני שם כמובן. אכן נקודת תצפית טובה היתה לנו למצעדים. עתה, כשחוגגים את היום החשוב הזה, יש בעיקר במות עם אמנים ששרים ורוקדים, תזמורות הנוער מנגנות, והעיריות מפריחות זיקוקים יקרים, למרות שתמיד הן בגרעון תקציבי. בשנים ההן הקהל עצמו רקד בהתלהבות ובאופן ספונטני, והשמחה באה מעומק הלב.

את כיתה ג' התחלתי בראש פינה, המשכתי בירושלים למשך שלושה חודשים, וסיימתי ברחובות. שלושה בתי ספר בשנה אחת, שנת מלחמת העצמאות, שנה דרמטית בחיי ובתולדות המדינה הצעירה ממני ב-9 שנים. זכיתי להיות נוכחת בהולדת המדינה שלי, וזה אושר גדול ובלתי נשכח, חוויה חד פעמית שאין בלתה.

המורה-המחנכת הראשונה שלי ברחובות הייתה דינה שמר, מורה נפלאה שאהבתי מאד. הייתה לה הרמוניקה קטנה, מין כלי נגינה שבו השתמשה כשלימדה אותנו שירים. קולה הנעים והחם מצטלצל עד היום באוזניי. בכיתה ד' כבר עמדו היא ומורים אחרים על יכולותיי, והוחלט להקפיץ אותי כיתה. עליתי מכיתה ד' לכיתה ו', ומאז ועד לסיום מסכת לימודיי, הייתי תמיד הצעירה ביותר בכל כיתה ובכל חברה. התחלתי להתפרסם בעירי כמוכשרת ומצטיינת בלימודים. מורות שלחו אלי תלמידים מכיתות נמוכות שהתקשו בלימודיהם, ואני נתתי להם שעורים פרטיים תמורת שכר. בגיל מאד צעיר התחלתי להרגיש כמה זה נחמד להרוויח כסף ולטעום קצת מעוד סוג של עצמאות במדינתי העצמאית.



פרק ה

# השנים הראשונות ברחובות

עד סיום בית הספר היסודי

תיאודור הרצל, חוזה המדינה, כתב ב-1902 את המוטו הבא בראש ספרו "אלטנוילנד":  
"אם תרצו אין זו אגדה". ואכן רצינו, וזו לא הייתה אגדה.

תוך שנה וחצי מקום המדינה הוכפלה האוכלוסייה היהודית בארץ: משש מאות אלף - למיליון ושלוש מאות אלף. הייתה עליה המונית מאירופה וממדינות ערב. סוף סוף יש מדינה לעם היהודי! היו קשיים גדולים בקליטה של כל כך הרבה עולים בזמן קצר: צריך היה לספק דיור ומזון למאות אלפים שהגיעו לממש את חלומם להיות עם חופשי בארצם. הוקמו מעברות לדיור ארעי, שכללו צריפים או פחונים, והוכרז משטר צנע, בו אפשר היה לרכוש מצרכי מזון, לבוש ועוד, רק בקיצוב, ובהתאם לפנקסי תלושים שחולקו לתושבים. על פי זיכרונות מתקופת הצנע כתבתי את הסיפור האמיתי על צוה-צווה, האפרוח המיוחד במינו, והרי הוא לפניכם:

## הרקע לסיפור המופלא על צוה-צווה

1

עם קום המדינה נאלצו מנהיגינו להכריז על תוכנית כלכלית הקרויה "צנע". הייתה אז עליה גדולה וחסרו בארץ חומרי מזון, ביגוד וריהוט. על כן חולקו לתושבים תלושים שאפשר היה לקנות בעזרתם את ההקצבה לכל נפש. לדוגמא: לאדם מבוגר הוקצבה רק ביצה אחת לשבוע, ומנה במשקל מסוים של בשר עוף או בקר. גם סוכר, קמח, שמן וכו' אפשר היה לקנות בכמות מוגבלת. לילדים ניתנו תלושים מיוחדים למזון כדי שהצנע לא יפגע בהתפתחותם. לחגיגת חתונה או בר מצווה ניתנה

תוספת הקצבה לאפית עוגות. הופיעו אז בחנויות מצרכים מוזרים כמו אבקת ביצים שהוסיפו לה מים, ואפשר היה לטגן מהבלילה שנוצרה משהו דמוי חביתה. הטעם היה בהתאם. השתמשנו גם באבקת חלב שהוסיפו לה מים, בתחליף קפה שנקרא ציקוריה, ועוד ועוד. עקב המצב הזה התפתחה תופעה שאנשים הקימו בחצרותיהם לולים של עופות כדי לספק לעצמם ביצים ובשר בשפע.

לנו הילדים, היה הלול שהוקם בחצר האחורית של בנין המשטרה בו גרנו (אבי מונה עם קום המדינה למפקד משטרת רחובות, ושרת בתפקיד זה עד צאתו לגימלאות), מקור לעניין ולשעשוע. למדנו איך התרנגולות דוגרות על הביצים, ואיך מגיחים מהן אפרוחים חמודים בעלי פלומה צהובה. לכל משפחה היה לול משלה והטיפול בו היה מחוויית ילדותנו.

## 2 צווה-צווה נולד לתוך סכנה נוראה

הייתה דוגרת אחת שהחליטה לשחזר את סיפור "הברווזון המכוער" של הנס כריסטיאן אנדרסון... כשבקעו הביצים שדגרה עליהן, התברר שכל האפרוחים היו צהובים, חוץ מאחד שפלומתו הייתה בצבע אפור כהה. כל פעם שהיא ראתה אותו, התרנגולת האכזרית הזאת תקפה את האפרוח המסכן במקורה החד עד זוב דם!! לאומלל היה מספיק שכל להסתתר מפניה מתחת לכנפיה, אך מפעם לפעם שכח כנראה שאסור לו לצאת לשדה ראייתה כמו אחיו הצהבהבים, וכשהיא ניקרה אותו נמלט מיד אל מתחת לגופה למקום מבטחים.

## 3 מבצע ההצלה של צווה-צווה

שמנו לב למצב הקשה והמסוכן לחייו והחלטנו לעשות מעשה. נטלנו את האפרוח והבאנו אותו לביתנו. אמא העניקה לו מקלט חמים בכיס סינורה כשעסקה בבישול, והוא ניראה שבע רצון ומאושר. מפעם לפעם ניתן לו לטייל על השיש במטבח, שם הוא ליקט פירורים שפוזרו למענו, ושתה מצלוחית

מים קטנה שהועמדה לרשותו. את לילותיו הוא בילה בקופסת קרטון שרופדה והונחה במקום חמים. לימים, כשגדל, הותר לו גם לטייל ברחבי הדירה. הוא אהב מאד חברה, וכאשר הושאר לפעמים לבדו בחדר מחדרי הבית היה נתקף בחרדת נטישה, ופוצח בציוצים רמים של קריאות לעזרה, צווה-צווה-חזר וחבר לו לחברה.

זה היה רק טבעי שהענקנו לו את השם צווה-צווה. בילינו איתו תקופה משעשעת, והוא הפך להיות חית מחמד לכל דבר.

## צווה-צווה כמעט מהארץ

4



יצחק (איצ'ה) והלן זיוולד



בלה בתקופת יחידותה עם צווה-צווה

אבי עלה מפולניה לארץ בגיל תשע עשרה, בתחילת המאה העשרים. הוא היה חלוץ שעבד בשמירה ובסלילת כבישים, עד שהתגייס למשטרת המנדט, טיפס ברוב כישרון בסולם הדרגות, והגיע לקצונה. משפחתו נשארה בפולניה ורובה נרצח בשואה. מתי מעט שרדו ממשפחה גדולה וענפה, ולכן השמחה הייתה גדולה כשאחיין של אבא בא לבקרנו למשך חודש תמים, והתגורר בביתנו עם אשתו ובתו. שמו היה יצחק (איצ'ה), רעייתו נקראה הלן והבת הקטנה והחמודה - בלה. הם גרו בבלגיה, שם עסק איצ'ה בענף היהלומים. בלה וצווה-צווה התיידדו מיד, ובילו ביחד זמן איכות נהדר של משחקים ושעשועים. בלה לא הייתה אכלנית גדולה, והיה צריך להמציא כל מיני קונצים כדי לשכנע אותה לאכול. נוכחות צווה-צווה עזרה מאד בנושא הזה, כי בלה אהבה אותנו "ולמענו" הייתה מוכנה לאכול עוד ביס ועוד ביס... כשהגיע הזמן לחזרה לבלגיה בלה ביקשה שצווה-צווה ייסע איתה, אך התברר שאסור להכניס עוף לארץ אירופאית בגלל החשש להעברת מחלות. הפרידה הייתה קשה, וצווה-צווה נשאר בארץ.



כאשר צווה-צווה הגיע לבגרות התברר שהוא בכלל גברת, פרגית חנינית, שהוחזרה אחר כבוד ללול, ושם השתלבה באוכלוסיית התרנגולות.

צווה-צווה הוא אחד מזיכרונות הילדות החביבים שלי. לימים בלה עשתה עליה עם משפחתה, וכשאנו נפגשות או משוחחות בטלפון ומעלות זיכרונות, לצווה-צווה שמורה פינה חמה בליבנו. הוא באמת היה אפרוח מופלא.

בלה ורנה בחופשה בבלגיה.  
שתי בנות דודים שלי,  
היחידות ששרדו מכל  
משפחת אבי

במשטרה היו כמה וכמה ילדי קצינים וסמלים שהתגוררו בדירות התחנה ושיחקנו יחד. אפילו שולחן פינג פונג עמד לרשותנו. הייתה חברותה נעימה. היו מסיבות בחגים למשפחות, ואירועים מיוחדים של גיבוש. בתמונות האלה אני מופיעה בדיקלום על מדרגות המשטרה באחד האירועים האלה. בערבי הקיץ



הופעת "סטנדאפ" שלי על מדרגות המשטרה





אני (מימין) ומרגלית בחצר המשטרה

ישבו השכנות על הדשא ופטפטו. לפעמים הצטרפו גם הילדים. שולה זינגר (לימים שולה הרמלך) התגוררה בדירה מעלינו, הייתה בת גילו של חיים, ולמדה יחד איתו באותה הכיתה. זכורים לי משחקי מונופול ארוכים ששיחקנו איתה, בעיקר בחופשות. מרגלית לרמן הייתה בגילי, בת יחידה להוריה. היא אהבה מאד לבלות בביתנו, כי אצלנו היה תמיד עליז. אילנה קפלן, מבוגרת ממני בשנה או שנתיים, הייתה זו ש"אירגנה" אותי לתנועת "השומר הצעיר" מיד בהגיעי לרחובות. היא הציעה לי לבוא איתה לפעולה, להתרשם, ואם ימצא חן בעיניי- להצטרף. שאלתי אותה אם יש שם נדנדות, וזה מראה עד כמה בוגרת הייתי אז... התאכזבתי כשהתשובה הייתה שלילית, אך אני מאד מרוצה שלמרות זאת החלטתי בחיוב. "לארגן" הייתה המילה שתיארה את פעולת המשיכה של חבר חדש לתנועה, שהתחרתה במספר החברים עם תנועות נוער אחרות. "השומר הצעיר" הייתה אז, לפחות ברחובות, תנועת נוער מצוינת, עם מדריכים נהדרים ופעולות מעניינות. אני זוכרת לטובה מחנות קיץ באוהלים שהקמנו, דיונים בפעולות בנושאים חשובים, תחרויות מסוגים שונים, של ספורט או ידע כללי, טיולים, ועוד.

היה לנו מדריך ראשי בשם שמואל קליין שידע לספר בצורה נפלאה, ובהמשכים, סיפורי מופת כמו "האדם הצוחק" או "הטייס הקיטע" ועוד. פעולות שבת, שבהן היה מספר בכישרון כה רב לכל "השבטים" (כל קבוצה שנקבעה לפי גיל נקראה "שבט") שכונסו בקן, (בית התנועה נקרא "קן") היו בלתי נישכחות. בימים ההם עוד לא הייתה טלוויזיה, והדמיון שלנו השלים את יכולת התיאור שלו. נכון, תנועת "השומר הצעיר" הייתה תנועה שהעריצה את סטאלין כ"שמש העמים", ואת ה"שוויון" הקיים ברוסיה ראתה כמודל אידיאלי לחברה, אך זה לא הפריע כלל, וגם המאמינים בכך התפכחו בבוא הזמן. בסופו של דבר, הרעיון הקומוניסטי הוא צודק ונאור, אך אי אפשר כנראה לממש אותו בלי לפגוע בזכויות אדם, כי הוא מנוגד לאופי האנושי.



פעולה ב"השומר הצעיר", אני עם הכובע הלבן

גם שבתאי היה חבר ב"השומר הצעיר", מישהו "אירגן" גם אותו. זה עזר לי מאוד, כי כאשר היו פעילויות שהסתיימו מאוחר, ולי היה אסור לחזור הביתה אחרי השעה 10 בלילה, הוא פעל אצל ההורים להשיג לי אישור לחזור מאוחר יותר. תמיד אהיה אסירת תודה לו גם על כך ששכנע את אמא להסכים להכניס כלב הביתה. על "כושית", הכלבה האהובה שהייתה לי, כתבתי בחוברת נפרדת המוקדשת לה.

החברים של שבתאי ב"השומר הצעיר" היו משכבת המדריכים שלי, והם הגשימו את הרעיון שאליו הטיפו, וייסדו את קיבוץ "להב" בדרום הארץ. גם שבתאי רצה ללכת לקיבוץ, אך הורי התנגדו, ודרשו שקודם ירכוש לו מקצוע אקדמאי, ואחר כך יעשה כרצונו. אם לא ירכוש מקצוע, וילך לקיבוץ, ואחרי כמה שנים אולי יתאכזב

וירצה לעזוב, לא יוכל לעשות זאת בלי מקצוע ויכולת להתפרנס. הם היו חכמים מאד, והדריכו אותו בשום שכל, שנים לפני משבר הקיבוצים. חיים הצטרף לתנועת "המחנות העולים", כנראה גם להם היו "מארגנים".

בילויים אהובים עלי ביותר היו אצל קרובינו שגרו ברחוב דיזינגוף בתל אביב. אצלם הייתה לי חברה טובה, הלא היא עדנה, הצעירה ממני בשנה. סבתה רבקה זלינגר, שכינויה היה "אומי", הייתה גיסתו של אבי, אחותה של פסיה אשת אחיו הבכור, שנקרא אברהם אבא זיולד. האח הזה נפטר לפני השואה, אך את



פסיה ובתה איטה שנרצחו בשואה



אברהם אבא זיולד,  
אחיו הבכור של שלמה



רבקה זלינגר, "אומי"

אשתו פסיה ובתם איטה רצחו הנאצים. ניצל רק בנם יצחק (איצ'ה) זיולד, הנזכר בסיפור לעיל. אגב, השם זיולד הוא נדיר ביותר, אני לא שמעתי בארץ על עוד אנשים בשם זה.

אבי ואומי היו קשורים בקשר רגשי מאד חזק, וכשנפגשו, היו פורשים תמיד לאיזו פינה שקטה ומשוחחים ארוכות בידיש. לאומי ובעלה יעקב היו שלשה ילדים, שני בנים ובת: ויקטור, מקס וברטה-ברכה. כולם עלו ארצה מגרמניה זמן קצר לאחר שהיטלר תפס את השילטון. הם כבר ראו את הנולד. כשאני הכרתי אותם אב המשפחה יעקב זלינגר כבר לא היה בחיים. הוא נפצע במלחמת העולם הראשונה כשהשתתף בקרבות, ושנים רבות סבל בעקבות כך ממחלות ריאה.



ברכה ויואל וייד

ברכה נישאה ליואל וייד, והם היו זוג הקשור מאד זה לזו, שעשה הכל יחד. עדנה היא בתם היחידה. כשבאתי לביקור אצלם, מהעיר הקטנה רחובות לכרך הגדול תל אביב, חוויתי תענוגות רבים. ברכה לקחה אותי ואת עדנה לטיולים בעיר, להצגות וסרטים מובחרים, ולמוזיאונים. כאשר צפינו בסרט "מארי אנטואנט" לדוגמא, הייתה ברכה נותנת לנו לפני ההליכה לסרט הרצאה על



עדנה, אני, והסוודרים

המהפכה הצרפתית, עם עיונים באנציקלופדיה ובספרים המתאימים. תמיד חזרתי הביתה משם עם חוויות רבות, וגם עם סוודר נהדר. לאומי וברכה שגרו יחד, היו מכונות סריגה מקצועיות, שהביאו ארצה ממפעל שהיה להם בברלין, והן סרגו דברים מקסימים מצמר מעולה שהזמינו מאנגליה. רמה כזאת של סוודרים, אפודות וז'קטים אי אפשר היה לראות באף מקום בארץ! הסריגים האלה היו חמים, החזיקו מעמד שנים רבות, ותמיד נראו כחדשים. אפילו הצבעים שלהם היו מיוחדים, גוונים שלא נראו במקומותינו. אהבתי גם את האוכל המשובח אצלם, ואת שמחת החיים ששרתה בביתם, בניצוחה של ברכה. היא התענינה בכל: בתיאטרון, קולנוע, ספרות, אמנות, טיולים בארץ ובחו"ל, ורקדה ריקודי עם עד גיל גבוה מאד. היא נגסה בחיים בכל פה, חברמנית לדוגמא. בביתנו תמיד דיברו בהערכה על ברכה הפעלתנית והנמרצת, ועם זאת מאוד משפחתית. אני למדתי ממנה הרבה.

לימים נישאה עדנה ליצחק תנחומא בן כפר יהושע, והם הקימו

משפחה לתפארת. הקשר החם איתם נמשך עד עצם היום הזה, וידובר בו גם בחלקים הבאים של סיפורי.

פעם בשנה הייתה אומי באה לביקור של שבוע אצלנו ברחובות, "להחלפת האוויר", עם סל מלא מתנות. הנדיבות של המשפחה הזאת היתה יוצאת דופן. אמא תקשרה עם אומי ביידיש מאוד בסיסית שלמדה במשך הזמן, ושתיהן נהנו זו מחברתה של זו. בימים של הביקור שמעתי הרבה את הביטוי "נו, שוין" מפי שתיהן, כנראה מילים שאי אפשר בלעדיהן ביידיש... גם עבור אמא נסרגו על ידי ברכה ואומי סוודרים ניפלאים, והיא לבשה אותם כל השנים.

לאבא היתה אומי הקשר היחידי עם העולם שאבד לו, כשעזב את כל משפחתו ועלה ארצה, והם בוודאי העלו זיכרונות של ימים עברו בשיחותיהם הממושכות.

בזמן שאנו הילדים בילינו בנעימים ברחובות, אבא שלנו עבד קשה מאד. הוא היה מפקד מהסוג שאומר "אחרי", ויוצא בראש אנשיו לפעולות שהיו במקרים רבים מסוכנות ביותר. בשנים הראשונות למדינה עדיין לא הוקם משמר הגבול, והמשטרה הייתה צריכה להגן על האוכלוסיה גם מפני מסתננים - מחבלים ערבים. הם חדרו לישראל בתקופה שאחרי קום המדינה למטרות גניבה, שוד, חבלה ורצח. איזור רחובות סבל ממכת גניבות לרוב, שביצעו מסתננים בעזות מצח. אבא שהיה אמיץ ללא חת, חרוץ ונמרץ, יצא רגלית בלילות עם אנשיו בעקבותיהם, ולא הרפה עד אשר מצא את השלל ואת הגנבים. בנספחים לספר בעמודים 86-87 מצולמים שני קטעי עיתונות, לדוגמא, מהתקופה ההיא, שהופיעו בעיתון "דבר". בקטע א' משנת 1949 שימו לב לתשבחות שמעניק השופט בבית המשפט לקצין שלמה זיולד ולשוטר שלו, על עוז

רוחם ועבודתם המסורה. בקטע ב' משנת 1950 מצוינת השעה שבה התנהל המרדף: 4.30 בלילה. היו כמובן אירועים רבים נוספים, כל זאת בנוסף לעבודה המשטרית הרגילה.

אני זוכרת שאבא קיבל פעם צל"ש, במסדר כבוד, על פעולה סודית נגד המחבלים. פרטיה היו חסויים, ולכן אינני יודעת, ולצערי גם לא אוכל כבר לברר, מה היה שם. מה שבטוח הוא שהקצין זיולד שוב פעל בגבורה ונחישות.

סופר לי, שכבר במשטרת המנדט, בהיותו בחיל הפרשים של המשטרה, נפצע אבא פעמיים בזמן פעולות מבצעיות. זה קרה לפני שנולדתי. הוא יצא לפעולות רבות רכוב על סוסו. כך השתתף ב-1984 כשהיה סמל, במבצע הנועז ללכידת השודד-רוצח הנתעב אבו ג'ילדה, הידוע לשמצה עד היום, שנתפס, נשפט והוצא להורג. מבצע זה ארך חודשים, בתנאי שדה קשים בהרי חברון, עד איזור יריחו. לפעמים היה צורך להיעדר מהבית במשך שבועות כדי להשלים משימה.

בשנת 1946 בהיותו קצין, הוענק לאבא עיטור כבוד - מדליה, מטעם מלך אנגליה ג'ורג' השישי, אביה של מלכת אנגליה אליזבת השנייה, על שרות ממושך נאמן ומסור. המדליה - הרי היא לפניכם:



במשטרת רחובות הוצב במקום בולט לוח זיכרון גדול, לכבודו של הקצין שלמה (סלומון) זיולד, המפקד הראשון של התחנה, עם קום מדינת ישראל. צילום של הלוח נמצא ב**נספחים** לספר זה. הנצחה דומה יש גם במשטרת ראש פינה, עם התמונות המתאימות.

היה לי אבא גיבור.

כאמור, שמי כילדה רבת ידע הלך לפני, וכאשר נערך חידון תחרותי בין "השבטים" של "השומר הצעיר", ציפו כולם שאני אוביל את קבוצתי לניצחון. ואמנם כך היה, ובזכותי ניצחה הקבוצה שלי, אך התברר בסיכום שרוב הנקודות היו הודות לנער שהיה חתיך ו"שוויצר" גדול, אך לא נודע כידען ומלומד כלל וכלל. הוא ישב לידי, וכאשר נשאלה שאלה אני אמרתי לו בשקט את התשובה, והוא התפרץ במהירות וקרא אותה בקול גדול, וקיבל את הניקוד. הייתה אז פליאה איך השם שלי כמעט לא נרשם במאזן מקבלי הנקודות, ואני התביישתי לגלות מה קרה באמת. ולמה עשיתי זאת? הייתי קצת מאוהבת בו, כמו רוב הבנות ב"שבט", וקיוויתי שאם הוא יווכח עד היכן מגיעות ידיעותי, יעריך זאת. חשבתי גם שהאנשים מסביב רואים איך הוא מגיע במהירות לתשובה הנכונה הודות לי, אך הם לא שמו לב, והוא, לאכזבתי, לא גילה. המקרה המצער הזה מתואר ברשימה הבאה שהעליתי על הכתב:

## "אומרים אהבה יש בעולם, מהי אהבה?"

ח.ג. ביאליק

אהבות הילדות הן כה חזקות, ולפעמים כה עצובות. טוב לפחות שרובן מעלות חיוך כשנזכרים בהן.

לאחת מהן נקרא "משיכת הניגודים", שלעיתים היא משיכה חד צדדית. אני קצת ביישנית ושקטה, הכי צעירה בחברה כי קפצתי כיתה. הוא שחצן, יפיוף, פה גדול, חביב הבנות ושובר לבבות. אני תלמידה טובה, קוראת ספרים ללא גבול, בולעת כל חומר אינפורמטיבי, בור סוד שאינו מאבד אף טיפה. הוא לא צריך את זה, מצליח גם ככה. עובדה.

כשמתקיים חידון בתנועת הנוער שלנו. הוא יושב על ידי. אני יודעת את כל התשובות ולוחשת לו. הוא מתפרץ בקול גדול וזוכה בנקודות. אני בטוחה שכולם, אבל כולם, רואים מה שקורה. טעות! הקבוצה שלנו מנצחת, ה"גאון" זוכה ברוב הנקודות, ואף מילה מצידו על מקור חכמתו. כולם מתפלאים איך הילדה המחוננת לא זכתה כמעט באף נקודה. למדתי לקח מהאירוע ההוא: מה שעשיתי היה ביטוי של אהבה, אבל היה פה טיפוס שלא ראוי לה.

כך הכרתי בפעם הראשונה את הנצלן שלוקח מהזולת מה שאפשר, ומתהדר בנוצות לא לו. מאותו זמן אני מזהה נצלנים בתחומים שונים ובזה להם. גם את הנער ההוא הפסקתי לאהוב. ברבות הימים שמעתי שנשא לו לאישה אמריקאית מבוגרת ממנו ועשירה, וירד מהארץ. מתאים לו.

הידע הכללי הנרחב שלי בא בעיקר מקריאת ספרים. אני ממש בלעתי ספרים, וזה היה בילוי הזמן החביב עלי ביותר. כל לילה היה נערך מאבק ביני לבין הורי על שעת כבוי האור בחדרי, כאשר אני מתחננת שיתנו לי עוד קצת זמן לקרא, והם רוצים כבר לכבות, כי השעה מאוחרת וצריך לישון. בגיל צעיר מאד כבר קראתי את מיטב הספרות העולמית: דוסטויבסקי, ויקטור הוגו, טולסטוי, תומאס מאן, שקספיר, פוקנר, סנקביץ', רומן רולאן, פלובר, באלזק, צ'כוב, פרל בוק, ועוד רבים וטובים, וכמובן גם סופרים ומשוררים עבריים. הם הרחיבו את עולמי הרוחני והעשירו את נפשי. את עגנון קראתי רק בתיכון, אבל את יצחק שלו, משה שמיר, ביאליק (נוסף למעט שלימדו בכיתה) אלתרמן ועוד, קראתי כבר בבית הספר היסודי. היו ספרים שהשפיעו על חיי, והיו החלטות שעשיתי בהשפעת ספרים שקראתי. שכנה שלנו, בתיה שטיינברג, אשת קצין במשטרה (נראית לידי בצילום בעמ' 54) שידעה על אהבתי הגדולה לספרים ובעצמה כתבה שירים, נתנה לי במתנה את הספר "משלי קרילוב" עם ההקדשה הבאה:

החיים הם מאני מכשלים  
 וברוב אנשים האנשים.  
 בשבילך הצרה לא גדולה  
 כי שבילך לך יהיה לזרה.



אני בת 12

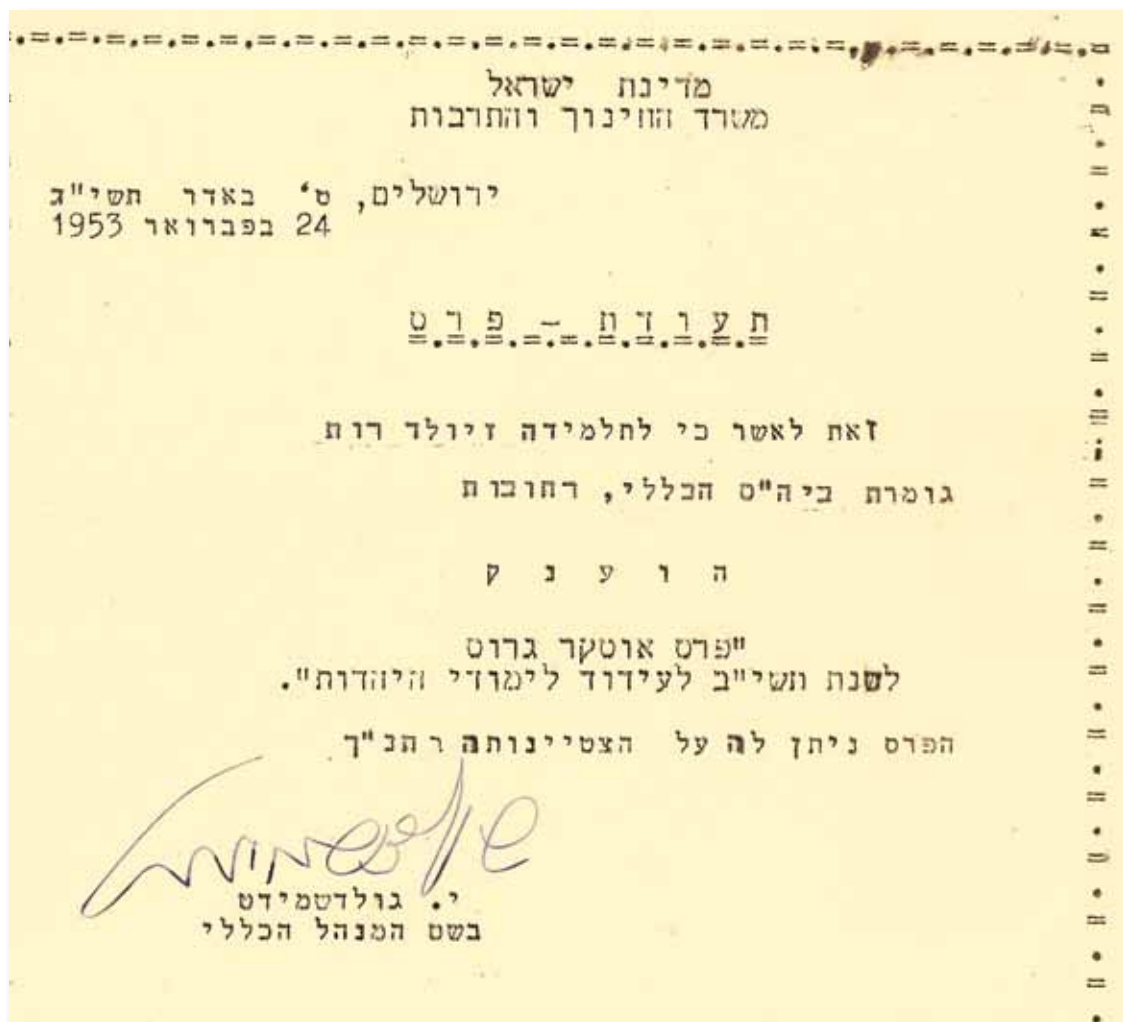


אחי חיים בן 14



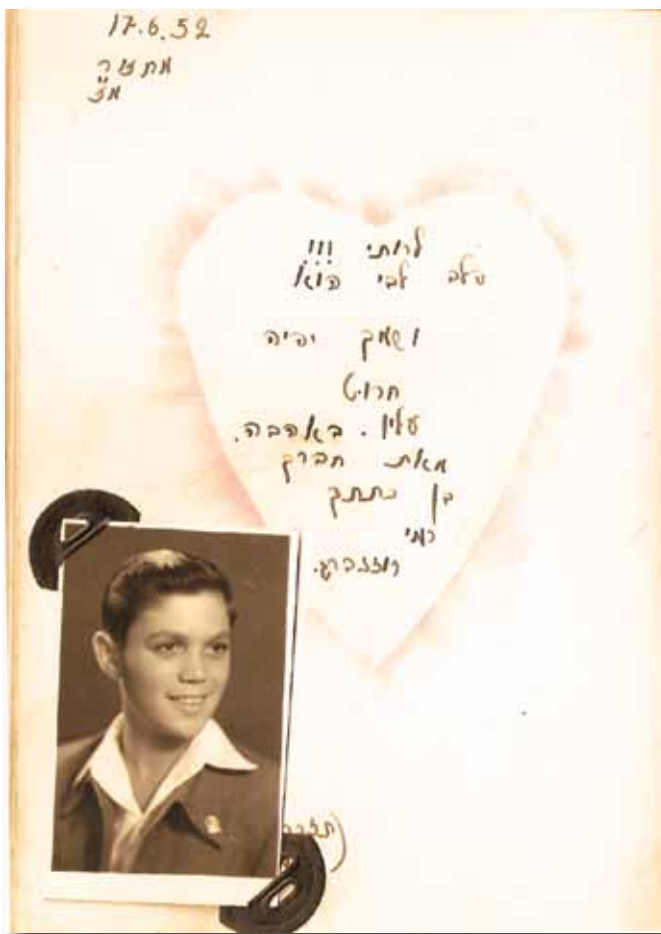
אחי שבתאי בן 18

עד היום אני חושבת שהקריאה תרמה לי יותר מכל מה שלמדתי בבתי הספר. הקריאה גם מעשירה את השפה ואת יכולת ההתבטאות. את החיבורים שלי הקריאו לפעמים בכיתות אחרות, כדוגמא לתלמידים. אהבתי מאד גם תנ"ך - הוא הרי ספר הספרים. פעם אף קיבלתי מצלמה כפרס על הצטיינותי במקצוע זה, מנדבן אמריקאי. מר אוסקר גרוס חילק בטקס חגיגי שנערך בתל אביב, פרסים לילדים בישראל על הישגיהם בלימודי היהדות. זו הייתה המצלמה הראשונה שלי.



הפרס היה מצלמה

הייתי "מלכת הכיתה", חביבת המורים, מוערכת ומקובלת גם בקרב הילדים, אך מובן שכל זה מעורר רגשות קנאה. רק כך אני יכולה להסביר את התופעה ששלושה בנים מכיתתי חברו יחד להציק לי בכל מיני ביטויים מעליבים, שגרמו לי לגלות בפעם הראשונה איך רוע לב ורשע מתעוררים אצל הסובלים מקנאה ורגשי נחיתות. היום אני יודעת שכאשר מציקים ופוגעים זה לפעמים דווקא מראה על משיכה ורצון למשוך תשומת לב, אבל בעיקר זה נובע, לדעתי, מתסכול ומשנאת המצליחן ע"י מי שהיה רוצה להיות במקומו. זה היה הדבר היחידי שקצת העיב על חיי הנעימים בבית הספר. לא התלוננתי בפני אף אחד, הייתי חזקה מספיק כדי לעבור על כך לסדר היום ביני לביני, אבל מעניין שעד עכשיו אני זוכרת את זה. אחד מהשלושה היה נמוך קומה ומכוער, השני יפהפה וילדותי, והשלישי ממעט לדבר וטיפוס נגרר. שלושתם היו כמובן תלמידים גרועים, עלובי נפש שכמותם. לעומתם היו לי גם מחזרים נמרצים. מפליא עד כמה אהבות גדולות יכולות לפרוח בלבבות צעירים, אבל הורי לא הרשו בשום אופן שיהיה לי חבר רומנטי בגיל בית הספר. לבלות בחברה כן, אבל עם חבר יחיד לא ולא. זה היה החוק בביתי.



זיכרון מרמי

קנאה ושנאה הביאו למקרה נורא שאירע לבן כתתי רמי רוזנברג. הוא נרצח בליל ששי, במועדון של תנועת נוער, ע"י פרחח שבא עם קבוצה רעשנית להפריע לילדים שבילו ערב חברתי נעים. הפרחחים מחוץ למועדון קינאו בילדים שבאו מבתים טובים, לבשו בגדי שבת, והייתה להם מסגרת תרבותית, וכאשר אלה יצאו לגרש את המפריעים הצועקים בחצר, תקע אחד מהם סכין ישר ללב הנער בן כיתתי. רמי היה יחידי, חבר נאמן שהצהיר בגלוי על אהבתו אלי. בספר הזיכרונות שלי הוא הביע את רגשותיו בכתב, וזה היה דבר נועז בימים ההם ובגיל ההוא, כי כולנו היינו אז קצת ביישנים בנושא הרומנטי. הנה הזיכרון:

הוא היה ילד טוב, מחונן ומנומס, ומה שקרה לו מוכיח איזה חוסר צדק משווע קיים בעולמנו. הפסוק "יצר לב האדם רע מנעוריו" הומחש כאן על ידי הפושע הצעיר שקטל אותו על לא עוול בכפו.



בכל יום שישי אחר הצהריים הזמין אותי רמי לקטוף זר פרחים בגינת ביתו המטופחת. הבאתי את הזר לאמי שערכה בערב שבת שולחן לסעודה החגיגית, עם מפה לבנה, שתי חלות מכוסות במפית יפה שאני רקמתי, בקבוק יין מעוצב, ולידו גביע מצופה זהב לקידוש, מוקף בארבעה גביעים קטנים יותר, מצופי זהב אף הם, ששמה ושם כל אחד מהילדים חרוט עליהם בהתאמה. הגביע שלה מופיע בציור שלי שנקרא "הכלים הנאים של אמי היפה" מהתערוכה "זיכרונות".



הכלים הנאים של אמי היפה

לאחר שאבא קידש על היין הוא מזג לכל אחד מאיתנו קצת יין מתוק לגביע האישי, ובצע מהחלה וטבל במלח, וחילק לכולנו. אמא אהבה מאד לקשט את שולחן השבת שלה בזר פרחים בין שני פמוטי הכסף הגבוהים עם הנרות, ואת הפרחים סיפקתי אני. על רקע המפה הלבנה, עם אור הנרות, הם היו יפים במיוחד. בביתנו כיבדו מאד את השבת, ועד היום יש לי תחושה נעימה ומיוחדת ביום שישי אחר הצהריים, כשהשמש שוקעת, שקט משתרר ברחוב והשבת נכנסת. מנוחת היום השביעי בשבוע היא תרומתו הגדולה של עם ישראל לאנושות. הבאתי לאמא זר פרחים כל שבת במשך שנים רבות גם אחר כך.

אבא היה מפקד המשטרה כשרמי נרצח, ואני קראתי את הדו"ח המשטרתי שהוא כתב, עם כל הפרטים המצמררים. זה היה נורא. המדינה הייתה אז צעירה, בת ארבע בסך הכול, והזעזוע היה גדול ועמוק.

אחד מבילויי הזמן האהובים עלי היה האזנה לקונצרטים ותוכניות מעניינות ברדיו, תוך כדי רקמת מפות. בין התוכניות היפות היו חידונים עם שמואל רוזן, "שלושה בסירה אחת" עם בדרנים, ו"המסך עולה", תוכנית שבה מיטב השחקנים השתתפו במחזות משודרים של מחזאים, ותסכיתים של סופרים. עם האפקטים הקוליים המתאימים זה היה אפילו טוב יותר מטלוויזיה, כי זה פיתח את דמיון המאזין, המשלים את החסר בצד החזותי. אני מאד מרוצה שגדלתי בלי טלוויזיה שגוזלת זמן רב מתלמידים, ומגישה הרבה תוכניות רדודות, חסרות ערך וטעם.

אמי השתמשה במפות שרקמתי: בלבנות שצריך לעמלן - לארוחות חגיגיות, ובצבעוניות - לאירוח לקפה. כיום המפות כולן נמצאות בארוני למזכרת בלבד, כי הטיפול בהן לאחר השימוש מתאים לימים ההם ולא לזמן הזה.


גם עיתונים קראתי יותר מכל ילד מצוי, וזה הודות לאבי. היה במשטרה חדר תרבות, וכל שבוע הייתה מגיעה למשטרה חבילה גדולה עם רוב העיתונים, השבועונים והירחונים שיצאו לאור אז בארץ. אני התכבדתי בפתיחת החבילה, וקראתי הכול, אפילו עיתוני ספורט שהכילו דיווחים על תוצאות תחרויות בישראל ובעולם. עם הזיכרון הטוב שלי הייתי כמעט מחשב מהלך. בנוסף התמזל מזלי, ובקרתי ברוב הצגות התיאטרון והקונצרטים שנערכו ברחובות. וכך התאפשר הדבר: המשטרה העניקה שרותי פיקוח והשגחה לכל המופעים בעיר, ואלה בתמורה העניקו כמה כרטיסי הזמנה לאנשי המשטרה, לשורה הראשונה. אז לא היה מיזוג אויר באולם שנקרא "בית העם", ויושבי השורה הראשונה לא ליקקו דבש. בחורף היה קר ביותר והרגליים קפאו, ובקיץ, למרות שפתחו את הגג, היה מאד חם. אבל הצופים דאז לא היו מפונקים כמו היום, והתגברו על כל אי נוחות למען החוויה התרבותית. פשוט לא הכירו מצב אחר. ילדה שוחרת אמנות נלוותה תמיד למזמנים מהמשטרה, נתנו לה להיכנס אפילו בלי כרטיס, והיא ישבה בקצה השורה הראשונה, בצד, שם תמיד היה מקום פנוי, ובלעה בשקיקה את התפריט האמנותי. נחשו מי הייתה הילדה הזאת... ניחשתם נכון! אלה הם זיכרונותיה.

למרות גילה הצעיר של המדינה היו לה תיאטראות על רמה גבוהה, ושחקנים מצוינים, ואני זכיתי לצפות במיטב הרפרטואר הארצי והעולמי. גם סרטים הגיעו לרחובות, כל שבוע חדשים, ולאנשי המשטרה ומשפחותיהם הייתה כניסה חופשית עם כרטיס אישי, שהשם ותמונת המשתמש היו עליו. בנושא סרטים הגישה בבית הייתה יותר שמרנית, והורשיתי ללכת רק פעם בשבועיים ליומיות, למרות שזה היה חינם.

אמא הקפידה מאד על כך שפעם בשבוע אלך להתעמל ב"הפועל". בתחילה לא אהבתי את זה כל כך. העדפתי את שעורי הספורט בבית הספר, שכללו בעיקר כדור-סל (בגלל גובהי הייתי "הקפטן" של קבוצתי) ואתלטיקה, שבה הייתי ממש טובה בענפיה השונים. אמרתי לאמא שזה מספיק לי, אך היא טענה שההתעמלות חשובה מאד ליציבה ולגמישות, והיא כמובן צדקה, כרגיל. מאז סיגלתי לי הרגל להתעמל באופן קבוע עד היום. הכישרון לרוץ מהר הוא מתת טבע, שעליו אני מודה לגורלי הטוב, וגם לאבי הספורטאי, שכנראה ממנו ירשתי אותו. יש לי אוסף מדליות מתחרויות הריצה בבית הספר - שמחת הניצחון הייתה מתוקה. בעתיד תעזור לי יכולת הריצה המהירה במשחק הטניס.

לדוגמא: תעודה של מקום ראשון במרוץ האביב:

ההסתדרות הכללית של העברים העבריים בארץ-ישראל  
החאנדות לחרבות נופנית - הפועל"  
סניף רחובות



**תעודה**  
**מרוץ האביב 1951**

החבר ניצח כוח 37,3

השתתף במרוץ האביב

השני מקום 7.א.סן 37,3

חאריך 1.4.51

הועדה המקצועית י.ח.ק  
המנכירוח

תעודת ניצחון במרוץ האביב

כאמור, בגיל צעיר מאוד התחלתי כבר להרוויח כסף. התברר שניחנתי ביכולת טובה להסביר דברים בצורה ברורה וקלה להבנה, ממש מורה מלידה. כך התחילה לשגשג הקריירה שלי במתן שעורים פרטיים. מורות של הכיתות הנמוכות היו שולחות אלי קבוצות של ילדים שהתקשו בלימודיהם, בעיקר בחשבון, ואני העליתי אותם על המסלול הנכון. מפה לאוזן עברה השמועה שרותי זיולד מחוללת נפלאות, וכמה שעורים אצלה מקדמים כל תלמיד נחשל. כל יום כשחזרתי מבית הספר לימדתי שיעור אחד או שניים, ולפעמים גם שלושה, והרגשתי את התחושה הנפלאה של "עצמאות כלכלית". הקופה שלי הלכה ותפחה. יכולתי לקנות לעצמי דברים, גם מתנות לבני המשפחה, וזו הייתה הנאה גדולה.

באחת הקבוצות שלימדתי היו תאומים, בן ובת - הוא קטן קומה והיא גבוהה ממנו בראש. הבן, שהיה ילד חמוד להפליא, שמח מאד שאחרי השיעורים אצלי הבין פתאום את חומר הלימודים. היה לו ליקוי דיבור מסוים, ובמקום האות "ר" הוא ביטא "ל". עדיין מצלצלות באוזני קריאות הצהלה שלו בצאתו מביתי: "תחי מולתי לותי!" "תחי המולה לותי"... הוא גם סיפר לי על שכנים שלו שנעשה עיקול בדירתם, ובאו ולקחו להם את "המקלל", את "האלון", את "המנולות", ועוד הרבה "דבלים"...



חניכותי במעברת קובבה

במקום שנמצא היום כפר גבירול, ליד רחובות, הייתה מעברת קוביבה, בה שוכנו עולים חדשים. באחד הצריפים הוקם מועדון ויצ"ו לנשים, ולידו גם מועדון לילדות. המטרה הייתה להקל על הקליטה בארץ, ולהחיש את ההתאקלמות. אני, שהייתי ילדה בעצמי, מונית למדריכה של קבוצת ילדות ונערות שהגיעו לארץ לא מכבר. פעמיים בשבוע העברתי להן פעולות (בשכר!) שכללו סיפורים ושירים מהווי הארץ, משחקים ואפילו ריקודים עממיים. בנים לא נכללו בקבוצה, והם קינאו בבנות, התגודדו סביב המועדון והפריעו. שמתי לב שאחד מהם עושה את הרעש הכי גדול, יצאתי אליו, ומינית אותו לשומר האחראי לסדר ולשקט. ואכן הוא הוכיח כושר מנהיגות: התפקיד נתן לו הרגשת חשיבות, הוא הרגיע את חבריו, וההפרעות פסקו.

הורי קנו לי אקורדיון, והתחלתי לקבל שעורי נגינה אצל המורה יחיאל פלדי. הוא היה איש אשכולות, בקיא בנושאים רבים בנוסף למוסיקה. כשהתקדמתי, הופעתי בנגינה במסיבות בית הספר, בתנועה, ובאירועים משפחתיים. למותר לציין שמי שמנגן הופך להיות מרכז המסיבה, ואני אהבתי את זה. האקורדיון נקנה מעולים חדשים שהביאו איתם ארצה חפצים למכירה. היה לו צליל נהדר, אך הוא היה בעל 120 באסים, גדול וכבד.



האקורדיוניסטית (זה אקורדיון של 120 באסים!)



ליוויי בניגונה טקסים בבית הספר

טוב שהייתי ילדה גבוהה וחזקה, כך שיכולתי לנגן עליו אפילו בעמידה. כשהתקדמתי בניגונה התחלתי לתת גם שעורים באקורדיון... בתמונה משמאל אני מנגנת בטקס שנערך בבית הספר.

כל בוקר העירו אותי בשש וחצי, אכלתי ארוחת בוקר מלאה שכללה, כאמור, ביצה וסלט, שתי פרוסות לחם וקקאו, והתאמנתי בניגונה כחצי שעה עוד לפני שהלכתי לבית הספר. היה לי קשה לגמור את כל האוכל שאמא הציבה לפני, אז אבא היה עובר לידי

כמה פעמים, לוקח ביס פה וביס שם, ועוזר לי להתגבר על הכמויות שמעבר לתאבוני, כשאמא לא ראתה. היום כשאני קוראת בעיתונים על חשיבותה ותרומתה של ארוחת בוקר טובה ומאוזנת להצלחה בלימודים בבית הספר, אני אסירת תודה לאמי, שבלי להיות דיאטנית, ידעה כיצד לטפל בילדיה רק על פי שכלה ותבונתה. היא עבדה קשה בניהול משק הבית, ושאפה שגורלי יהיה שונה משלה. היא ידעה שרק השכלה גבוהה תוביל אותי לחיים קלים יותר ומעניינים, והעמידה את הלימודים כערך עליון בבית. היא בילתה שעות רבות במטבח, והכינה תבשילים מורכבים וטעימים. לא היה קיים דבר כזה כקניית אוכל מוכן. הכול היה תוצרת בית. חיים הציע לה שתכניס אותי למטבח, כי בת צריכה ללמוד לבשל, אך היא סירבה ואמרה, שחשוב יותר לנצל את הזמן הזה ללימודים. ואמנם צדקה כרגיל. נשאר לי המתכונים שלה, וכשהגיע זמני לבשל לאחר שנישאתי, עשיתי בתחילה כמה טעויות מביכות, אבל אחר כך ידעתי להכין ארוחות מצוינות.

התפקיד היחידי שהוטל על הילדים בבית, בנוסף לקנייה במכולת, היה עזרה בניקיון. רחצנו כלים בתורנות, וכל יום שטפנו את המטבח, פינת האוכל, האמבטיה והשירותים. פעם או פעמיים בשבוע גם את חדרי השינה. בתחילה עשה זאת שבתאי, וכשהתגייס לצבא ויצא מהבית, עבר תפקיד שטיפת הרצפות אלי. משום מה המשימה הזאת "דילגה" על חיים. אמא פינקה אותו, אך אני לא קנאתי, כי הייתי "הילדה של אבא". הוא היה מוכן תמיד למלא כל בקשה שלי. דוגמאות לכך עוד תבואנה בהמשך סיפורי. ראו כיצד הוא אווז בי לידו, בתמונה שצולמה בחצר המשטרה בראש פינה, לפני המשרד שלו; אין צורך להוסיף מילים... כל יום כשחזרתי מבית הספר, אכלתי ארוחת צהריים דשנה, ומיד אחר כך, לפני כל העיסוקים הרבים האחרים, שטפתי את הרצפה. תמיד הייתה בבית הרגשת רעננות.



אבא שומר עלי מכל משמר



מדריכה בקייטנה נחה על הדשא

בחופש הגדול, במשך כמה שנים, הדרכתני קבוצת ילדים צעירים ב"קייטנת מירון". מירון אברמסון ואשתו אליס היו זוג מורים לחינוך גופני שהקימו בביתם מרכז ספורט קטן, שכלל מגרש טניס, בריכת שחיה ואולם התעמלות. בקיץ קיימו אצלם קייטנה של כמה קבוצות גיל, ואני מוניתי להדריך את הצעירים ביותר. הייתי צריכה גם ללמד אותם לשחות, אך אני עצמי לא ידעתי לשחות! מה לעשות, בראש פינה לא הייתה בריכה. הבעיה נפתרה כאשר לפני שהתחילה הקייטנה קיבלתי ממירון כמה שעורי שחיה, וזמן קצר אחר כך כבר העברתי קורס שחיה לחניכיי הקטנים. לימדתי אותם שירים, סיפרתי להם סיפורים, עשיתי איתם תרגילי התעמלות, והכנתי איתם עבודות יד, שזה היה תמיד השטח החזק שלי. עד היום שמורות עמי כמה עבודות בחרוזים ובעיסת ניר, ומפות רקומות יפות. אני שומרת דברים הקרובים ללבי והם עתירי זיכרונות. בתמונה אני יושבת על הדשא בחצר הקייטנה.

גולת הכותרת של כל מחזור בקייטנה הייתה הצגה שאני הפקתי, ליהקתי וביימתי. כל ילד בקבוצתי קיבל תפקיד שהלם את כישוריו. מכיוון שראיתי הרבה תיאטרון, היה לי מבחר גדול לעבוד איתו. אחת "ההפקות" המוצלחות ביותר שלי הייתה הצגת "המכשפה" של גולדפאדן, שראיתי באותה תקופה על בימת "האוהל". זהו מחזמר על מירל'ה, נערה יתומה מאם, שאביה העשיר נושא לאישה שכנה צעירה, והיא נעשית אם חורגת רעה ואכזרית. היא שואפת להפטר ממירל'ה ואביה גם יחד, ולרשת את כל הרכוש. היא חוברת למכשפה שעוזרת לה במזימותיה. המכשפה גונבת את כספה של מירל'ה, שנשלחה לעשות קניות בשוק, וזאת ממררת בבכי, מפחדת לחזור הביתה מאימת האם החורגת, ושרה את השיר המפורסם "יהודים רחמו רחמו". לאחר תלאות רבות מגיע סוף טוב למחזה, הרעים נענשים, והטובים שרים שיר סיום עליז.

סיפרתי לחניכיי הצעירים את סיפור המעשה, וליהקתי אותם בהתאמה. לא היה צורך ללמוד בע"פ שום טקסט, כי אפשרתי לילדים לבחור באופן עצמאי את המילים שלהם לפי התפתחות העלילה. כך היו חופשיים בדיבור ולא התבלבלו. תלבושות הביאו מהבית, ואת השירים קלטו במהירות. ההצלחה הייתה מסחררת.

זמן רב, עשרות שנים לאחר תקופת הקייטנות, פגשתי את אחת החניכות הקטנות שלי, שגם היא, כמוני, נעשתה בינתיים סבתא (אני הייתי מבוגרת מחניכיי במספר מועט של שנים), ולאחר שהציגה את עצמה, סיפרה לי כמה אהבה את הסיפורים, ההצגות והשירים בקבוצה שלי, שנחרטו בזיכרונה לעד. לנגד

עיניי המשתאות היא פצחה בזמר, ושרה לי מילה במילה שיר שלימדתי בקייטנה. הוא חובר על ידי בשיתוף עם כמה בני כיתתי, לרגל הצגה היתולית בבית הספר, בחג הפורים. אחשוורוש מלגלג על הנשים, אך סופג בפומבי עלבון מאשתו ושתי, המסרבת לדרישתו לעזוב את המשתה שלה עם חברותיה, כדי להפגין את יופיה בפני אורחיו. אכן, פמיניסטית אמיצה, ששילמה מחיר יקר על מרדנותה.

את הפזמון יש לשיר על פי מנגינת אריה מהאופרה "ריגולטו" של ורדי - "לה דונה אמובילה". ואלה מילות השיר:

כך אלוהים ברא  
לב כל בנות חוה  
ים של בילבולת ומערבולת.  
שמלות ותכשיטים,  
בושם ותמרוקים  
כמו שכתוב ב"לאישה".  
כן כן, כן כן  
ב"לאישה".



כך מתחילה המנגינה לפזמון

אכן, לא שוכחים את מה שלימדה "המולה לותי"...

את שעורי הנגינה באקורדיון (ואחר כך גם את שעורי הנגינה בפסנתר, שהורי יקנו לי כשאהיה בתיכון) מימנתי בעצמי מהקופה שלי. איך הספקתי לעשות את כל מה שעשיתי? אולי היו אז יותר שעות ביממה, ואולי נכונה האמרה של אמא, שכמה שעסוקים יותר כך יש זמן לכל. בדבר אחד היא לא התפשרה: נאסר עלי לקבל הצעת חברות מבן. בילוי בחברה - כן, חברות "רומנטית" - לא. הורי הדפו בזה אחר זה כל ניסיון להסיט אותי מהמסלול של לימודים ופיתוח כישרונות ע"י בזבוז זמן, רגש ואנרגיה ברומן בוסר. הייתה תקופה שהשבועון "מעריב לנוער" פרסם שמות וכתובות של נערים ונערות ממקומות שונים בארץ שרוצים להתכתב, וגם אני מסרתי למדור ההוא את שמי וכתובתי. מכל המכתבים שהגיעו אלי בחרתי חבר לעט מחיפה, והתחלנו להתכתב. הוא גם בא לרחובות לבקר אותי. מאד מצאנו חן זה בעיניי זו, וכאן בדיוק הגיע הרגע שהורי החליטו שיש להפסיק את החברות הזאת שפרחה טרם זמנה. הם דרשו ממני לשים קץ לקשר ולהתכתבות, ולדחות את הרומנטיקה לגיל יותר מאוחר. כמובן שאני מחיתי והתמרמרתי על רוע הגזירה, ואף מרדתי והמשכתי להתכתב עוד זמן מה באמצעות כתובת של חברה (כי הורי לא מסרו לי את המכתבים שהגיעו הביתה), אך לבסוף נכנעתי וויתרתי. במבט לאחור אני מבינה כמה צדקו כאשר רצו שראשי יהיה



פנוי ללימודים, לקריאה, לנגינה ולעיסוקים מפתחים ומקדמים. קיבלתי מהם אור ירוק להיענות לחיזורם רק כאשר הייתי בת 16, על סף סיום לימודי התיכונים.

קורותי בבית הספר התיכון ובאוניברסיטה יסופרו **בחלק השני** של האוטוביוגרפיה שלי שיקרא "נעורים", ואז כבר תכנס הרומנטיקה לחיי. דבר אחד לא ישתנה, וזו אהבת הלימודים שהייתה לי. הלכתי בשמחה כל יום לבית הספר, והבאתי הביתה תעודות נהדרות.

הנה תעודה לדוגמא:

שם המוסד: \_\_\_\_\_  
(סמינר שנת למד) ב

מדינת ישראל  
משרד החינוך והתרבות  
אגף החינוך

גליון הערכה  
(תוספת לתקורת הנמר מס' 101)

שם התלמיד: \_\_\_\_\_

זמרה	חשבון והודסה אלב	דברי הימים אלב	עברית אלב
עבודות נוח אלב	מכע אלב אלב	תולדות הציונות	חניך אלב אלב
סלאכתיד: אלב אלב	אנליית אלב אלב	תולדות תנועת העבודה	שונה ואנדה אלב אלב
בשול ומשק בית אלב אלב	ערבית	מולדת וכחיבת הארץ אלב אלב	חלמוד
החעמלוח אלב אלב	ציור אלב אלב	למודי החברה	דינים
לגה החנפתי: אלב אלב			

המנהל: \_\_\_\_\_

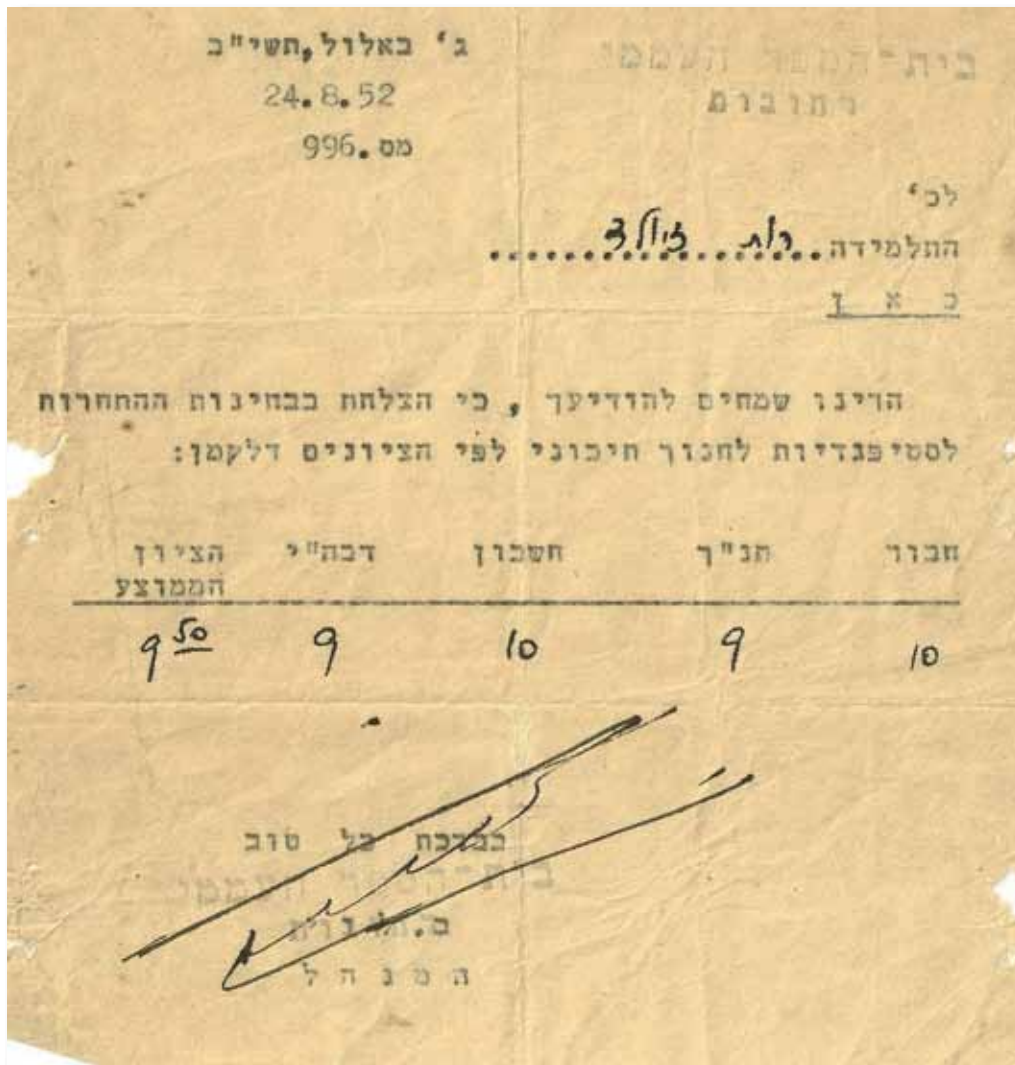
יום ח' לחדש תמוז, תשי"ב

דריגת הציונים: טוב מאוד, טוב, כמעט טוב, מספיק, מספיק בקשי, לא מספיק.

ד. ט. 16.000-2706 4-4.51

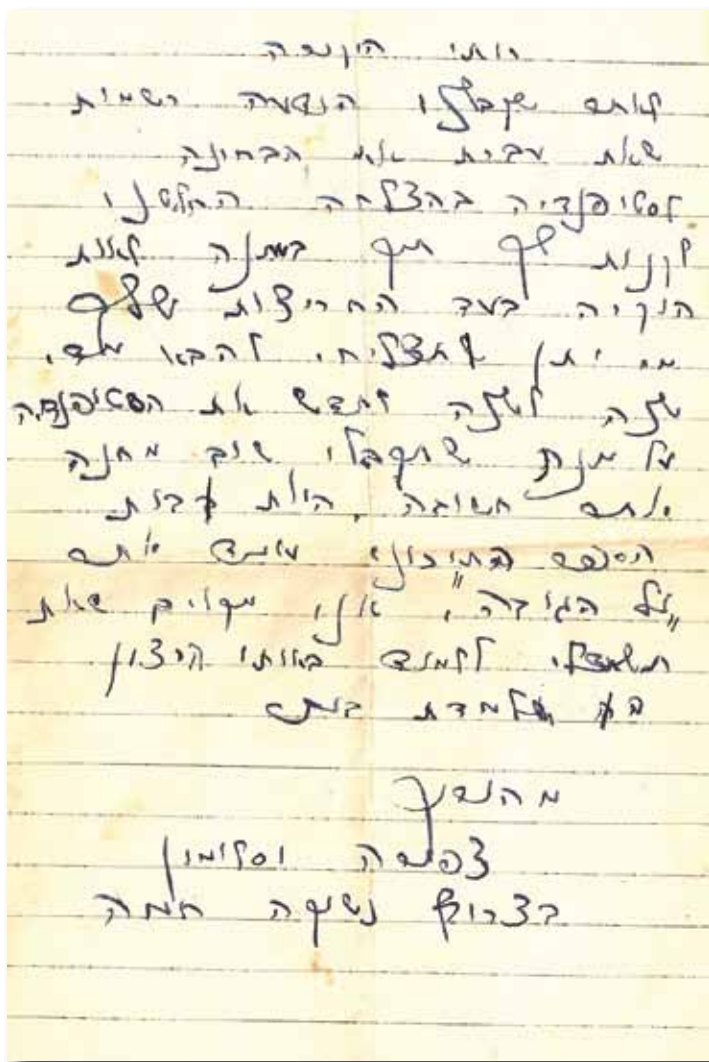
תעודה שיגרתית

אז לא היה חינוך חינם בתיכון, והתקיימו מבחני סטיפנדיה: מי שהצליח בהם היה פטור מתשלום שכר לימוד, והורי היו מרוצים מאד כאשר קיבלו פתק קטן המכיל את הבשורה הטובה, שאלמד חינם אין כסף. שמחה גדולה גרם הפתק הקטן הזה שנראה עכשיו כה דהוי ומרוט:



פתק קטן שחסך הרבה כסף

קיבלתי אז מהורי תיק יפה במתנה, ובתוכו מצאתי את המכתב הבא שכתב לי אבא:



הורי מודים לי

### רותי היקרה

לאחר שקבלנו הודעה רשמית שאת עברת את הבחינה לסטיפנדיה בהצלחה, החלטנו לקנות לך תיק במתנה לאות הוקרה בעד החריצות שלך. מי ייתן ותצליחי להבא מידי שנה בשנה לחדש את הסטיפנדיה, על מנת שתקבלי שוב מתנה יותר חשובה, היות ובית הספר התיכוני עומד יותר "על הגובה". אנו מקווים שאת תשתדלי ללמוד באותו הרצון בו למדת בעבר.

מהור

צפורה וסלומון

בצרוף נשיקה חמה

אבא למד לבדו שלוש שפות כשעלה ארצה: עברית, אנגלית וערבית, וכל זאת תוך כדי עבודה כחלוץ וכאיש משטרה עסוק ביותר. הוא דיבר, כתב וקרא בשפות אלה, ובמסגרת עבודתו במשטרה כחוקר ותובע, הופיע גם בבתי משפט מנדטוריים, בהם נדרש לשפה משפטית, ובאנגלית.

כל הכבוד אבא!

גם בעתיד, כאשר אלמד באוניברסיטה עד לסיום התואר השני, אקבל כל שנה ושנה פטור מתשלום שכר לימוד הודות לציונים גבוהים, אך בל נקדים את המאוחר.

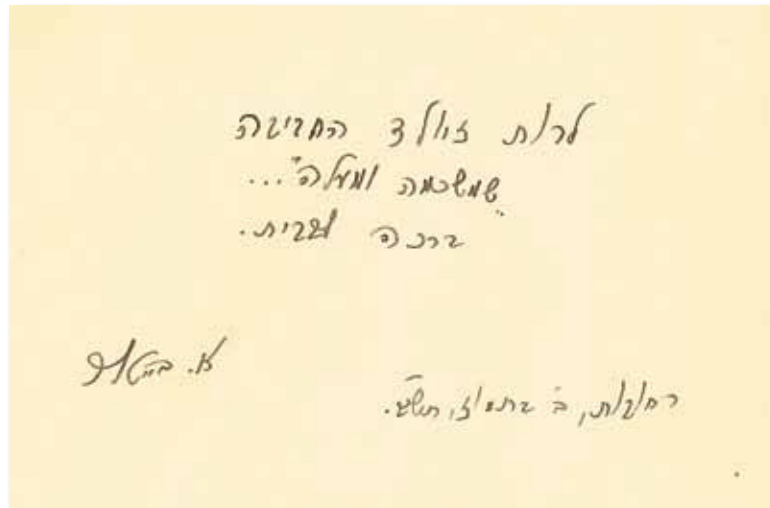
בתמונת הסיום של בית הספר היסודי אני עומדת בשורה העליונה, רביעית משמאל. שלישית משמאל ניצבת המורה דינה שמר, מעניין שבחרה לעמוד בין התלמידים! בשורה הראשונה, שישי מימין, יושב מנהל בית הספר בכור לוי. אליו נקראתי בסוף כיתה ד', והוא היה זה שהודיע לי כי הוחלט להקפיץ אותי כיתה. רגע בלתי נשכח. היום ישנו ברחובות בית ספר יסודי הקרוי על שמו, ונכדי אביב לומד בו בכיתה א'.  
**איך שהזמן עובר...**



תמונת המחזור בסיום ביה"ס היסודי

בשורה השנייה, מיד אחרי היושבים, עומד ראשון מימין (ממושקף) המורה-מחנך שהיה לי בכתות ו' - ח', אשר בייטלר. הוא נמנה על המורים שזוכרים אותם כל החיים. הייתי "הכוכבת" שלו, והקשר בינינו נשמר גם שנים רבות לאחר סיום הלימודים. הוא החמיא לי בספר הזיכרונות שלי, והשתמש בביטוי בו תואר שאול המלך בתנ"ך. לפחות במקרה זה מתקיים בי הפסוק "יהלך זר ולא פוך"...

וכך כתב מורי אשר:



### מספר הזיכרונות שלי

אם מתקבל הרושם מכל מה שספרתי עד כה שאני מהללת את עצמי יותר מדי, אז זה רושם מוצדק בהחלט, ואני מתנצלת. פשוט אלו היו פני הדברים בסיפור האמיתי של חיי. לפחות לא אתהדר בענווה מעושה, שהיא גרועה ממחסור מסוים בצניעות. בכל זאת אהיה סגורית של עצמי ואומר, שבזמן שקרו כל הדברים לעיל דווקא נהגתי לפי האמרה "הצנע לכת", ולא היה בי שמץ של יהירות. רק עכשיו, ממרחק של עשרות שנים מהאירועים, כשעולים הזיכרונות, אני מרוצה למדי מהילדה שהייתי, ומרשה לעצמי לשבח אותה.



מה מסתתר בכובע של  
הקצין סלומון?  
התשובה בעמוד הבא

ידוע הכלל שאין אומרים שבחו של אדם בפניו. אמי הקפידה מאד במילוי הוראה זו, ואף פעם לא הללה אותי בנוכחותי, למרות שהייתי ממש ילדה "מהסרטים". פעם או פעמיים שמעתי אותה מתמוגגת ומדברת עלי בגאווה, כשלא ידעה שאני בטווח שמיעה. זה שימח אותי מאד, ואפילו קצת הופתעתני... לכן אני חושבת שהכלל הזה הוא נוקשה וספרטני יותר מדי, ודווקא אפשר ורצוי לשבח אדם אפילו בפניו, כשזה מגיע לו.

אבא לעומת זאת החזיק בחלק הפנימי של כובע הקצינים שלו צילום של שלושת ילדיו, ובכל הזדמנות מתאימה, כשהסיר את כובעו, הראה את תמונתו לאנשי שיחו, והפליג בתיאור מעלותינו, אפילו אם מי מאיתנו היה נוכח. כמעט כל משפחתו אבדה לו בשואה, ואנו היינו העתיד, היינו הנחמה.



זו התמונה שהייתה בכובעו של אבא



**החלק השלישי** בטרילוגיה של סיפור חיי יקרא "בגרות", ויתאר את מה שהתרחש במדינה ובחיי עד עצם היום הזה.



אני בת 13, בסיום בית הספר היסודי

לקראת סיום בית הספר היסודי נערך לתלמידים, נוסף למבחן הסטיפנדיה, גם מבחן רב שאלות (כעין פסיכומטרי) כדי לייעץ לאיזה כיוון כדאי להם לפנות בהמשך לימודיהם: עיוני, מקצועי, הומאני, ריאלי וכדומה. אני קיבלתי תשובה שביכולתי לבחור בכל דבר, בלי שום הגבלה, שכן כל כיוון שאבחר בו יהיה מתאים וטוב, ושאני אצליח בכל מה שאעשה. וכך היה.

שנים רבות לאחר מכן לקחתי לתיקון, אצל סנדלר, מגף עור גבוה עד לברך, שבטנת הבד הפנימית שלו נקרעה, ואי אפשר היה לנעול אותו, כי כף הרגל נתפסה בין הבטנה לעור. לא היה למגף רוכסן, והסנדלר אמר לי שהוא אינו יכול לבצע את התיקון, כי אי אפשר להגיע למקום הקרוע. הצעתי לו לקפל את המגף כמו שמקפלים שרוול, לגזור חלק מהבטנה הקרועה, ולהדביק את החלק שנותר בפנים לעור. הוא התבונן בי ואמר: גברת, את יכולה להיות סנדלרית מצוינת! הוא פעל בדיוק לפי הצעתי, וזו הייתה ההוכחה הניצחת שהבוחנים אז צדקו... אפילו סנדלרית טובה יכולת להיות!

המשך יבוא



## המוטו של חיי



מימוש תוכניות

הציור "מימוש תוכניות" מבטא את דרך חיי. מילדות, ואחר כך בשנות הנעורים, ובהמשך בבגרותי, תמיד הרגשתי שבאפשרותי להשיג כל דבר שאשאף אליו, אם רק אדבק ביעד בכל מאודי, ואשקיע בו את מרצי ויכולתי.

תמיד סימנתי לי מטרה, שחשובה לי או מעניינת אותי, ופעלתי להגיע אליה בנחישות ובהתמדה. אני חסידה גדולה של האמרה **"אין דבר העומד בפני הרצון"**. גם כשהיו לי קשיים בדרך להגשמת חלום מסוים, לא נרתעתי ולא ויתרתי, ובדרך כלל התוצאה הייתה מוצלחת.

הציור הזה מבטא את רעיון ההגשמה העצמית, וממחיש באופן פלסטי כיצד מתממש תרשים על הניר והופך למבנה מוצק, אם כי לפעמים זה לוקח זמן.

בשני החלקים הבאים של קורות חיי ישובצו עוד ציורים שהם בעצמם סיפורים, יש בהם מסרים ומחשבות שאני נושאת עמי, ומקווה שיעניינו את קוראי.

## תם ולא נשלם





# נספחים



## ניספו בשואה



בלה, אחותו של שלמה, בעלה משה צ'ופ  
ובנותיהם טרונקה ורנה-רות שניצלה



בלה, אחות שלמה, עם בנותיה  
טרונקה ורנה-רות שניצלה



פסיה ואיטה זינלד



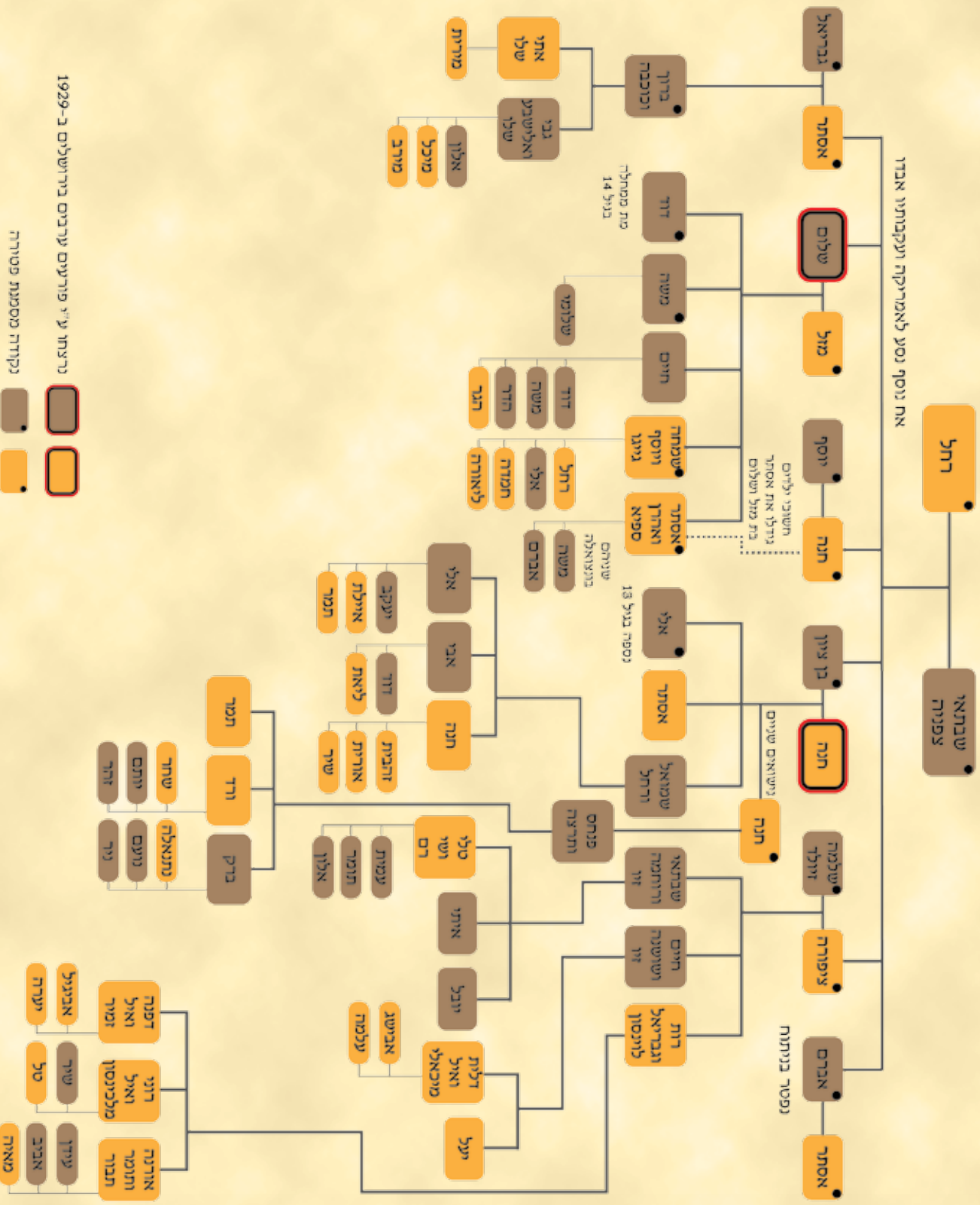
לולה, אחותו של שלמה, ולידה בעלה ווינר  
מיימין (וישב). יוסף הירש זינלד, אחיו של שלמה,  
משמאל (וישב) ורעייתו דבורה איטה במרכז



חיים ויוסף ווינר, הבנים של לולה,  
אחות שלמה



# עץ המשפחה של רחל



נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

נולדה ב-1874

נפטרה ב-1929

## תוספות לעץ משפחת צפניה

### לשמחה ויוסף גייגו ארבעה ילדים:

רחל אנייתי, אם לשתי בנות: גליה (גילה) - אם לבת.

יעל - אם לשלושה ילדים.

אלי גייגו, אב לשלושה ילדים:

דפנה - אם לשלושה

אלון - אב לשלושה

יוסף.

לחמדה וקובי מרדו שלושה ילדים:

עדי, טלי ובוועז.

לליאורה ואורי ניב ששה ילדים:

שרון - אם לארבעה ילדים

מיכל - אם לשישה ילדים

דרור

טל - אם לשני ילדים

עמית - אב לילדה

רוני

### לחיים צפניה ארבעה ילדים:

דויד צפניה, אב לשני ילדים: שקד ומור.

משה צפניה, אב לארבעה ילדים: בר, תו, מיתר וערן.

הדר צפניה, אב לשלושה ילדים: תום ליאן ואיימי.

הגר היא אחות תאומה של הדר.

למשה צפניה (בנם של שלום ומזל) בן בשם שלומי, והוא אב לשתי בנות.

לשמואל ורחל צפניה שלושה ילדים: אלי, אבי וחנה.

שמות כל שמונת הנכדים בדף הראשון.

### לגבי ואלישבע שלו שלושה ילדים:

אלון, אב לארבעה ילדים: ישי, נועה, דורית ושני..

מיכל, אם לבת בשם מאי.

מירב

לאתי שלו בת בשם מירית.



צילום ההנצחה של הקצין שלמה (סלומון)  
זיולד, בחדר ההיסטוריה של **משטרת**  
**ראש פינה**, יופיע **בחלק השני** של סיפור  
זיכרונותי: **"נעורים"**.

זו אחת מהתמונות המופיעות שם:



# לוח זיכרון במשטרת רחובות - לשעמור המורשת הזסטורית



הקצין סלומון סמך המשטרה  
בראש פלוגת בשנים 1941-1943



שלוח-סלומון סמך דרגת קצונה  
במשטרת פלשתינה ב-1941



הקצין סלומון סמך משטרת



הקצין סלומון סמך משטרת



שלוחת זיכרון ז"ל מוצגים למשטרת  
המנדט ב-1926, האנגלים קראו  
לי סלומון, דוד נשאר שם.



סמך סלומון זיכרון ז"ל

# כתבה מעיתון "דבר"

שנת 1949

מ"הווי" המסתננים...

## ג'ש"ש "מאנדוטרי" נתפס כגנוב

לקצין התובע, בשאלה: לאיזה סוס אתה מתכוון, לראשון או לשני? אם בקשר לסוס הטוב, אני מודה באשמה...

פרשת הגניבה נגולה בדין ברחובות, ע"י הקצין שלמה זיואלד: מהאורחה הפרוצה שמנעוליה נשברו הלכתי בעקבות הגנבים לכוון "סטאריה", מכאן לסביבות רמלה וחזרה לאדמות עקרון עד לפני נחל-שורק (ואדי סרר) ובשדות הקוצים נעלמו העקבות כליל. לאחר חיפושים מייגעים, באחת השלוליות, נראה לי הסוס הגנוב ככול בשלשלת. בקעתי לי דרך מבעד סבך הקוצים. לפתע שמעתי יריית אקדוח ומשחזרתי על עקבותי ראיתי את השוסר אדלשטיין גוחן על ערבי ומתאבק עמו. עזרתי לחברי והצלחתי לכפות כהלכה את הנאשם. בכיסו מצאתי: צבת כפולה לפריצה ותעודת זהות של... השל-טונת המצריים. במשטרה הודה הנאשם. בפסק-הדין ציין שופט השלום הראשי, מר אליעזר מלחי, את עוז רוחם ועבודתם המסורה של הקצין שלמה זיואלד ושל השוסר אדלשטיין, ופקד להעביר את המשך דינו של אבר-משאלסט לבית המשפט המחוזי בתל-אביב.

הנאשם הוחזר לבית-הכלא. מקום בו הוא מרצת את עוונו — לתקופה בת 5 חדשים — בעד גניבה קודמת. אף היא כוצעה ברחובות...

"יצאתי ממדינת עזה, בלויית חברי אומ"ר ברק ("המבורך") על מנת לחפש מסמון כסף שהוטמן באחד מבתי כפר אשדוד. חפרנו ונתאכזבנו. אותו לילה לנתי באחד מכרמי הכפר ועם ערוב היום השני, למעוני זה, הלכנו צמוגה וחנינו בפרדס נטוש באדמות כפר מרר. כאן החלטנו: נלך למושבת רחובות לחפש "עבודה", שמא יאיר לנו מזלנו שם" — כך סיפר אתמול בדין, הנאשם הבידווי מוחמד מחמוד אבר-משאלסט, בן 55, ל"שופר" ג'ש"ש רשמי של משטרת המנדט, שהצליח בעבודתו בגילוי עקבות גנבים... מוחמד זה נאשם ע"י התביעה הכללית — הקצין ראובן שקלר — כי בליל 24.10.49 נגב את סוסי של מר יעקב כהן (מרחוב "השומרים"... ברחובות, ששווי 180 ל"י, על השאלה הרגילה ענה הבידואי,



# כתבה מעיתון "דבר"

שנת 1950



עיתונאים תמיד התקשו לאיית את שם המשפחה זיולד, שהוא כה נדיר. כשאני מסרתי בהזדמנויות שונות, בייחוד במשרדים, את שמי ושם משפחתי לפני נישואי, תמיד אמרתי: רות זיולד, ומיד אייתתי: ז' - י' - ו' - ל' - ד'. אחרת היו כותבים תמיד בשגיאות, כמו בשתי הכתבות בעיתונות כאן.

# המתכון לקניידלך של אמא/סבתא צפורה

בשיטת 1,2,3

## החומרים:

- 1 כוס קמח מצה
- 2 ביצים
- 3 כפות שמן
- מלח ופלפל לפי הטעם
- פטרוזיליה קצוצה

## אופן ההכנה:

מכינים בסיר מרק עוף "פשוט" רק מאבקת מרק. זה יהיה המרק שבו יתבשלו הקניידלך, וממנו יוצאו להגשה במרק "הטוב".

כשהמרק "הפשוט" החם מוכן, יוצקים כוס אחת ממנו לקערה שבה כוס קמח מצה. מערבבים ומוסיפים את השמן. מערבבים, ונותנים קצת להתקרר. בקערה אחרת מפרידים את החלמונים של הביצים מהחלבונים. לתוך החלמונים מוסיפים את המלח והפלפל, מערבבים, ומוסיפים לקמח המצה. את החלבונים מקציפים עם מזלג עד שהם אווריריים עם קצף לבן. מוסיפים אותם לקמח המצה, ומערבבים בעדינות. מוסיפים את הפטרוזיליה הקצוצה, שמעניקה לקניידלך האפרפרים מטבעם, נקודות ירוקות חיוניות, שגם מוסיפות טעם. להכניס את התערובת למקרר לזמן מה.

מרתיחים שוב את המרק "הפשוט" ומכניסים לתוכו כדורים מהעיסה. נעזרים בקערת מים שבה טובלים את הידיים מפעם לפעם כדי שהכדורים לא ידבקו. כאשר הכדור עגול נותנים עליו טפיחה קלה כדי שיהיה קצת פחוס. כך הוא מתבשל טוב יותר גם במרכזו.

זמן הבישול כחצי שעה. הקניידלך צפים למעלה.

את המרק "הטוב" מכינים מעוף בתוספת הרבה ירקות: שורש פטרוזיליה, שורש סלרי, עלי פטרוזיליה, גזר, בצל, מקלות סלרי, תפוח אדמה שלם, קולורבי, שיני שום, וכו'. מסננים, ומתקבל מרק צח, עשיר בטעמים ומריח נפלא. אליו מוסיפים בהגשה את הקניידלך המחוממים במרק "הפשוט", בו הם שוהים כל הזמן, גם בזמן אכסון במקרר.

כמובן שאפשר להכפיל את הכמויות לעיל בהתאמה, ורצוי לעשות זאת, כי הקניידלך האלה מתחסלים מהר מאד.

משתי כוסות קמח מצה, מקבלים כחמישים קניידלך.



עיורים נוספים הקשורים  
לזיכרונותי

## מגש הכסף מאת נתן אלתרמן

עייפים עד בלי קץ, נזירים ממרגוע,  
ונוטפים טללי נעורים עבריים  
דום השניים ייגשו, ועמדו עד בלי נוע,  
ואין אות אם חיים הם או אם ירויים.

אז תשאל האומה, שטופת דמע וקסם  
ואמרה: "מי אתם?", והשניים שוקטים,  
יענו לה: "אנחנו מגש הכסף  
שעליו לך ניתנה מדינת היהודים".

כך יאמרו ונפלו לרגלה עוטפי צל,  
והשאר יסופר בתולדות ישראל.

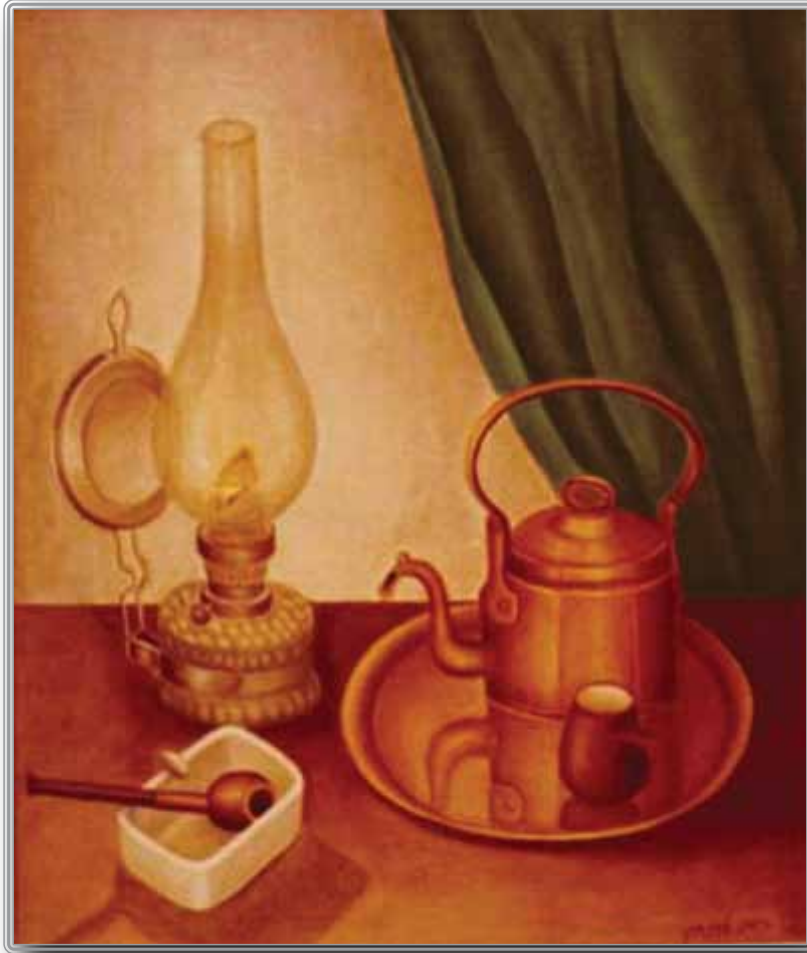
והארץ תשקוט, עין שמיים אודמת  
תעמעם לאיטה על גבולות עשנים.  
ואומה תעמוד-קרועת לב אך נושמת  
לקבל את הנס האחד אין שני.

היא לטקס תיכון. היא תקום למול סהר  
ועמדה טרם יום, עוטה חג ואימה.  
אז מנגד יצאו נערה ונער  
ואט אט יצעדו הם אל מול האומה.

לובשי חול וחגור, וכבדי נעליים  
בנתיב יעלו הם, הלוך והחרש.  
לא החליפו בגדים, לא מחו עוד במים  
את עקבות יום-הפרך וליל קו האש.



מלחמה



לאור העששית



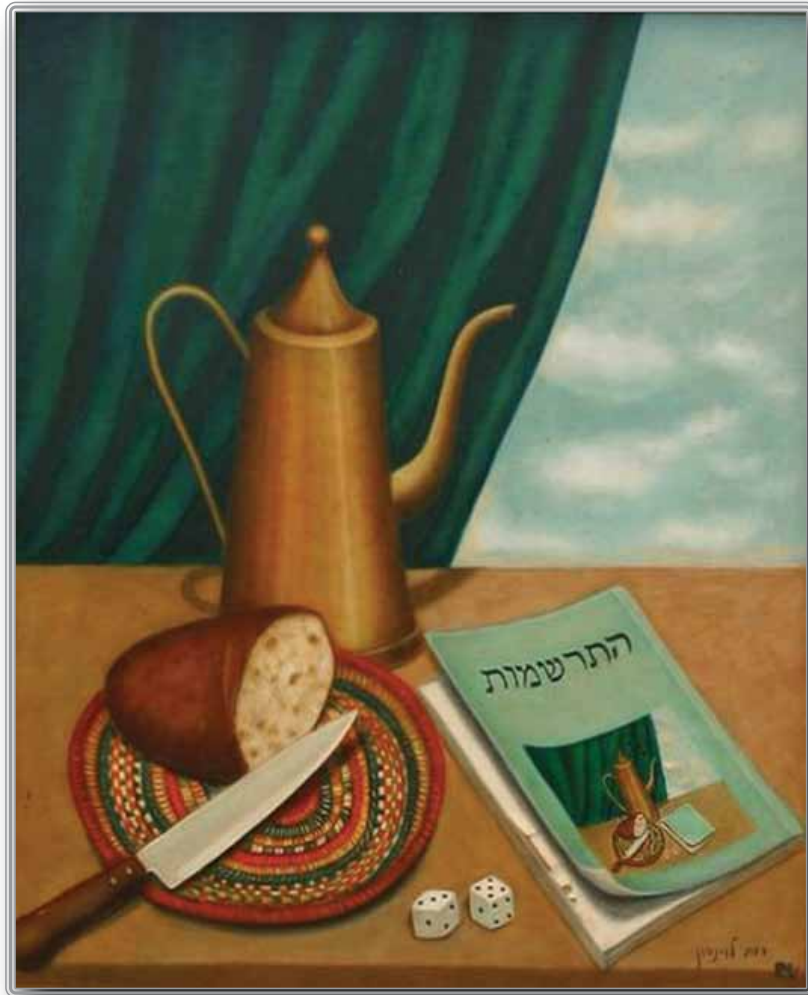
טבע דומם של פעם



רחוב המטחנות

מחווה לחיים הקשים של עקרות הבית דאז





התרשמות



לאור הנר



משפחת הקומקומים



פרחים בפינג'אן

נושאים בתנועה ציירתי בסגנון השני שלי "משחקי צבעים":



סוס ורוכבו



פרש בכחול



סוסים דוהרים במרחבי זיכרונותי



קו הסיום - פוטו פיניש



האקורדיוניסטית





הריקוד הראשון

עם מי אני רוקדת? איפה? מתי?  
התשובות בחלק השני של זיכרונותי: "נעורים".



אני מציירת את זיכרונותי



סיפור חיי משולב בסיפורה של מדינת ישראל. זכיתי להיות נוכחת בהולדתה של המדינה שלי, ומשפחתי לקחה חלק בבנייתה ובכל מאבקה ומלחמותיה. כל שלב ושלב של סיפורי האישי נשזר בקורות המדינה, שאותה אני אוהבת בכל לבי.



כתבתי את זיכרונותי בטרילוגיה:  
חלק ראשון

### **ילדות**

עד גיל 13 שבו סיימתי את בית הספר היסודי.

חלק שני

### **נעורים**

עד גיל 20, הלימודים בתיכון ובאוניברסיטה, רומנטיקה ונישואים.

חלק שלישי

### **בגרות**

כל מה שהתרחש במדינה, בחיי משפחתי ובחיי, מאז ועד עצם היום הזה. שמחה ועצב, אושר ויגון, התמהיל הבלתי נמנע של החיים.

ד"ר רות לוינסון